

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28 augustus 1968

53e jrg.

No. 2659

Versijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR
BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

<i>Drs. F. W. van der Schaar:</i>	
Fiscale deflator: Ook conjunctuur- stabilisator?	789
De Tsjechoslowaakse economie; achtergronden van een conflict? ..	790
<i>Prof. Dr. J. Wemelsfelder:</i>	
Directe en indirecte opbrengst- waarde bij Van der Schroeff c.s. ..	792
<i>Dr. F. W. Botzen:</i>	
De Amerikaanse investeringen in Nederland	794
<i>Prof. Mr. W. L. Snijders:</i>	
Hoe ordelijk is „ordelijk”?	796
Notitie:	
Agrarisch allerlei	795
Europa-bladwijzer no. 47	798
Mededelingen	801
Geld- en kapitaalmarkt	804

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Fiscale deflator:

Ook conjunctuur-stabilisator?

Zoals dR in de vorige *ESB* terecht opmerkt, zijn er naast belangrijke principiële pluspunten ook wel enige praktische bezwaren verbonden aan de doorvoering van een automatische correctie voor het nominale-progressie-effect. Zonder wetenschap overigens over de wijze waarop dR een en ander verder wil uitwerken*, thans een opmerking over slechts één aspect.

Een van de praktische moeilijkheden voor wat ik nu maar parallelle indexatie noem — teruggave (of niet invordering) in een jaar van teveel geïnde belasting over dat jaar — is de te verwachten prijsstijging. De onbekendheid met die factor leidt ertoe dat óf een raming van die prijsstijging gebruikt moet worden voor de bepaling van de fiscale deflator, óf de prijsstijging (c.q. het teveel geïnde) over een voorgaand jaar. In de praktijk bestaat dan nog veelal de figuur, dat het teveel geïnde over een groep jaren in slechts één (of twee) jaar terugbetaald wordt (Witteveen-tranches). Zulks heeft dan, afgezien van de grote bestedingsschok, veelal (achteraf) toch nog het nadeel van niet geheel juiste timing.

Laatstgenoemde bezwaren verdwijnen door de automatisch jaarlijkse correctie. Maar een nieuw en ernstig bezwaar treedt dan op. Een van de mogelijkheden van de belastingpolitiek als instrument van de conjunctuur-beheersing wordt dan moeilijker hanteerbaar. Zo is immers bijv. het afremmen der particuliere bestedingen¹, door het gewoon laten oplopen der belastingdruk als gevolg van het achterwege laten van inflatiecorrectie, dan niet niet meer *vanzelf* mogelijk. Nu het economisch instrumentarium van de overheid — onder andere als gevolg van de EEG — steeds beperkter wordt, lijkt dit inderdaad een ernstig contra.

Dit laatste bezwaar nu, tezamen met het eerstgenoemde; lijkt mij — althans voor een deel — te ondervangen door de automatische correctie te doen plaatsvinden met de fiscale deflator van een halve conjunctuur-cyclus terug. Een nieuwe moeilijkheid is dan wel dat conjunctuurcyclus en inflatie niet geheel parallel lopen. Toch wijst een aantal voorlopige berekeningen met een time-lag van drie en vier jaar uitgevoerd erop dat hiermede enige stabilisatie in het volume der particuliere consumptie te bereiken zou zijn.

Het bovenstaande is in wezen slechts een variant op een overbekend thema. O.a. oud-staatssecretaris Van den Berge heeft indertijd met deze materie geworsteld. Nader onderzoek naar de praktische mogelijkheden lijkt echter gerechtvaardigd.

F. W. van der Schaar

* Mag dR dat in een volgende aflevering van *ESB* proberen? dR.

¹ Zoals de ervaring leert, zal de overheid die extra middelen dan echter veelal gebruiken om haar eigen uitgaven te gaan verhogen, zodat althans de bestedingen hiervan geen soelaas ondervinden.

De Tsjechoslowaakse economie; achtergronden van een conflict?

„It was economic necessity rather than political idealism, which finally pushed Czechoslovakia on to the liberal path” schreef enkele weken geleden Ian Davidson, de Europese correspondent van *The Financial Times*. Hij voegde daar nog een regel aan toe welke in het licht van de recente gebeurtenissen extra nadruk krijgt: „...after its economy had been distorted and bled white for so long by Moscow”. Enige opmerkingen over de Tsjechoslowaakse economie zijn daarom wellicht hier op hun plaats.

COMECONS ARBEIDSVERDELING

Tsjechoslowakije was reeds vóór de tweede wereldoorlog een der meest geïndustrialiseerde landen van Europa, zeker van Oost-Europa. Toen het land in 1948 in ideologisch en maatschappelijk opzicht tot het Oosteuropes blok ging behoren, kwam het ook in economisch binnen de Russische machtssfeer te liggen. Dat betekende dat het meer nog dan voorheen leverancier van industrieproducten en investeringsgoederen werd, nu vooral ten behoeve van Rusland. Binnen het Comecon-blok kwam een arbeidsverdeling tot stand, die weliswaar in grote lijnen geënt was op de toen bestaande produktiestructuren in de desbetreffende landen, maar deze a.h.w. vastpinde en aldus te weinig flexibiliteit droeg om een *blijvend* juiste arbeidsverdeling te kunnen zijn, zeker in internationaal opzicht (de Comecon-grenzen dus te buiten gaand). Nauwe economische banden, meer nog dan met andere Oosteuropese partners, binden de Sowjet-Unie met Tsjechoslowakije. De U.S.S.R. betreft veel industrieproducten van de grondstofarme Tsjechen, grondstoffen en voedingsmiddelen gaan in de tegenovergestelde richting.

Enige cijfers ter illustratie hiervan. Op het lijstje van Ruslands handelspartners staat Tsjechoslowakije op de tweede plaats met — in 1966 — 10,8% van de totale buitenlandse handel van de U.S.S.R. (de D.D.R. is eerste met 15,8%). Zowel in 1965 als in 1966 kwam 98% van de Tsjechische invoer van petroleum uit de Sowjet-Unie; eenzelfde beeld voor ijzererts: 83 resp. 82% in deze jaren. In 1965 werd 53% en in 1966 liefst 99% van de Tsjechische invoerbehoefte aan voor consumptieve doeleinden bestemde granen door Rusland gedekt. Van de Tsjechische goederen-uitvoer gaat in totaal ca. 65% naar de Comecon-partners. Het land voert naar Rusland ongeveer evenveel uit als het daar vandaan invoert (naar waarde gemeten).

We schreven reeds: Tsjechoslowakije is een van de meest geïndustrialiseerde landen. Té geïndustrialiseerd eigenlijk; de Comecon-verplichtingen brengen mee dat een zeer groot assortiment aan industrieproducten dient te worden geëxporteerd. Het is opvallend te noemen, dat een toch betrekkelijk klein land als Tsjechoslowakije een machine-industrie bezit die 80% van het desbetreffende wereldassortiment voortbrengt. Dit impliceert dat veel kleine bedrijven bestaan en dat zich een pijnlijk gemis aan „economies of scale” openbaart; de noodzaak doet zich gevoelen tot grotere industriële concentraties te geraken;

het keurslijf van het autarkisch streven van de Comecon-landen wreekt zich hier. Het wreekt zich ook nog op een andere wijze: de kwaliteit van de uitgevoerde produkten is vrij laag; zij zijn afgestemd op het vrij lage behoefteniveau van de andere Oosteuropese landen; afzet buiten de Comecon-grenzen kan vaak alleen maar plaatsvinden dankzij dumping-prijzen. Meer handel met het Westen zou dus niet dan na een kwaliteitsverbetering van het Tsjechische exportprodukt mogelijk zijn. Dit zou echter een grondige concentratie en sanering van de Tsjechische economie tot voorwaarde moeten hebben, hetgeen ongetwijfeld tevens een versmalling van het produktie-assortiment zou impliceren. Hierdoor zou niet langer aan de Comecon-verplichtingen kunnen worden voldaan.

Hier manifesteert zich de geweldige vicieuze cirkel waarin de Tsjechische economie zich bevindt: de Comecon heeft de C.S.S.R. nodig; eenzelfde afhankelijkheidsrelatie beweegt zich echter in de tegenovergestelde richting, zolang de Tsjechische economie geen structuurverandering heeft ondergaan, nodig om met het Westen te kunnen concurreren. Maar dat laatste is slechts mogelijk als de Comecon-verplichtingen tot het leveren van een (te) breed produktie-assortiment en het betrekken van grondstoffen (vaak tegen ongunstige condities) niet meer volledig worden nagekomen — een politieke onmogelijkheid.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het „actieprogramma van de partij” van april jl. veel aandacht schenkt aan de buitenlandse handel. Het heet daar dat de C.S.S.R. zijn isolement t.o.v. de wereldmarkt moet overwinnen, zijn internationaal concurrentievermogen moet terugwinnen en een aanpassing van de buitenlandse prijsstructuur aan de wereldmarkt moet realiseren. Maar . . . datzelfde actieprogramma wil ook dat de Comecon basis van elk handelsprogramma moet blijven! Uit het bovenstaande is wel duidelijk dat geen verbetering van Tsjechoslowakijes internationaal concurrentievermogen kan plaatsvinden zonder dat daaraan een grondige wijziging van de Comecon voorafgaat¹.

Hoe ongunstig de Comecon-voorwaarden op menig punt voor de C.S.S.R. zijn, moge bijv. blijken uit het feit dat Rusland in 1966 West-Duitsland ruwe olie leverde tegen gemiddeld 9,18 roebel per ton en aan Tsjechoslowakije tegen 15,44 roebel per ton. De C.S.S.R., voor haar grondstoffenvoorziening vooral van de U.S.S.R. afhankelijk, ziet de voorwaarden waarop zij deze grondstoffen betreft, in feite *gedicteerd* door Rusland.

Een en ander toont hoezeer de Comecon-afspraken een behoorlijk „konkurrenzfähig” maken van de Oostblokhandel in de weg staan en bijgevolg weinig stimulerend zijn voor een economische sanering en (internationale) arbeidsverdeling die meer in overeenstemming zou zijn met het comparatieve-kostenbeginsel.

¹ Overigens zou volledige convertibiliteit van de Tsjechische kroon volgens schattingen niet realiseerbaar zijn zonder een devaluatie met 20 à 25%.

PLANNINGPROBLEMEN

Het economisch-planmechanisme is voortdurend — maar geldt dat niet voor alle Oosteuropese landen? — aan veranderingen onderhevig geweest in de jaren vijftig en zestig. Sinds 1962 is men echter van de fase van sleutelen aan het bestaande systeem geraakt in een periode van pogingen het systeem zélf fundamenteel te reviseren. Tot 1966 is men evenwel blijven vasthouden aan een uitgebreid stelsel van centraal opgelegde, stringent vastgelegde planindicatoren voor de individuele onderneming. Zoals in de Sowjet-Unie² stonden ook in Tsjechoslowakije steeds centraal de bruto-productiecijfers. „Producers, producers” was het parool, conform de van bovenaf verstrekte kwaliteitsvoorschriften en ongeacht de mate waarin deze aan de consumentenvoorkeuren tegemoet kwamen. Directe 'feedbacks' en micro-economische aanpassingsmechanismen ontbraken praktisch. De bruto-productiecijfers hadden een eigen ratio, los van elke consumentenvoorkeur en bedrijfsefficiëntie (een behoorlijke kostprijscalculatie ontbrak vaak op micro-economisch niveau). Dat was niet zo erg in een naoorlogse opbouwconomie, waarin vaak gebrek was aan de meest noodzakelijke produkten en waarin assortimentseisen en modevoorkeuren geen rol speelden, maar dit wordt anders wanneer de nadruk verschuift en komt te liggen op de noodzaak te voorzien in door de verhoogde levensstandaard gecompliceerder rakende behoeften, kortom wanneer een 'sellers market' tot 'buyers market' wordt. Het resultaat was (en is): onverzadigde vraag naar variëteit A van een bepaald produkt; grote onverkochte voorraden van variëteit B van hetzelfde produkt. Het nationaal inkomen nam in 1966 toe met 18,2 mrd. en in 1967 met 17,3 mrd. Tsjechische kronen, de hoeveelheid onverkoopbare goederen steeg in die jaren met 9,1 resp. 11,5 mrd. Tsjechische kronen! Dit voorbeeld illustreert de afwezigheid van een rechtstreeks „terugkoppelingsmechanisme” tussen consumentenpreferenties en productiebeslissingen. De 'time-lag' tussen het constateren van de eerste en het richting geven aan de laatste is te groot.

Wat Prof. Liberman voor de U.S.S.R. is, is Prof. Ota Sik voor de C.S.S.R. Sedert 1963 leidt de laatste een werkgroep die een nieuw stelsel van nationale economische management moest gaan ontwerpen. In 1965 ging men met zo'n nieuw systeem in een beperkt aantal bedrijven experimenteren; in 1966 werden de voorgestelde wijzigingen in het plansysteem over de gehele linie operationeel. De wijzigingen hielden in grote lijnen het volgende in:

1. Een belangrijke vermindering van het aantal planindicatoren in het staatsplan, zodat op lager niveau meer ruimte kwam voor eigen besluitvorming. Niet langer werd van bovenaf tot in detail de samenstelling van de productie van elke onderneming voorgeschreven; er kwam meer ruimte voor eigen allocatiebeslissingen.
2. Het systeem van „prestatie meters” werd veranderd in die zin dat zowel lonen als managersbonussen in sterkere mate gerelateerd werden aan het ondernemingsinkomen; het kostenbesef werd hierdoor versterkt.

Toch bleek het herziene stelsel nog gebreken te vertonen. Het prijssysteem onderging geen fundamentele veranderingen; prijsversluisende subsidies (d.w.z. toekenningen uit het staatsbudget aan individuele ondernemingen) leidden tot onjuiste prijsverhoudingen, die weer leidden tot onjuiste ondernemersbeslissingen. Bedrijfsinvesteringen wer-

den nog steeds voor het grootste deel centraal gefinancierd; t.a.v. de buitenlandse handel werden weliswaar meer directe contacten tussen onderneming en buitenlandse markt gelegd, maar verplichte leveranties ten behoeve van de uitvoer bleven bestaan.

De economische hervorming heeft zich dus in feite nog niet goed doorgezet; nog steeds overweegt een ineffectieve, niet rechtstreeks op de markt georiënteerde productie (wij zagen reeds dat ook nog in 1967 de voorraden onverkocht produkt sterk stegen). Een verder vrijlaten van de prijzen (tot nu toe is naar schatting nog 87% van de prijzen centraal vastgesteld) kan niet effectief werken, zolang de prijsstructuur niet op werkelijke kosten is gefundeerd. Bovendien leert de ervaring van de afgelopen anderhalf jaar dat wanneer men prijzen loslaat, grote individuele prijsstijgingen optreden, soms wel van 30%; dit geeft weer tot sterke looneisen aanleiding, zeker nu het politiek liberalisme de vakbonden ook meer armslag ging geven voor het stellen van sociale eisen. Begin van dit jaar zijn de prijzen dan ook weer bevroren in het licht van de inflatoire tendenties (de laatste jaren stegen de kosten van levensonderhoud gemiddeld met 5,4% per jaar).

Voor de Tsjechische economie openbaart zich een pijnlijk keuzeprobleem: herstel van het marktprincipe zal voor grote bevolkingsgroepen *op de korte termijn* alleen maar negatieve sociale gevolgen hebben. Structurele werkloosheid zal het gevolg zijn van het sluiten van onrendabele productie-eenheden en het verschuiven van een deel van de voortbrenging van de zware industrie naar de lichte industrie, dienstverlenende bedrijven en woningbouw. In de laatste sectoren zal een tekort aan arbeidskrachten gaan ontstaan, dat pas op wat langere termijn kan worden weggewerkt door de aanvoer van (herschoolde) arbeidskrachten uit de sector van de zware industrie. De liberalisering van de meningsuiting en opinievorming doet het „demonstratie-effect” van de betere inkomenspositie in vergelijkbare westelijke geïndustrialiseerde landen (het gemiddeld reëel loon is ongeveer de helft van dat in West-Duitsland) des te sterker uitkomen.

De geboekte resultaten op het pad van de economische liberalisering waren tot dusver niet geweldig, *niet omdat de liberalisering fout was, doch veeleer omdat zij nog niet consequent is doorgevoerd*. De huidige (?) partijleiding volgt de liberaliseringskoers van Prof. Ota Sik; deze heeft onomwonden verklaard dat drijvende kracht van de Tsjechische economie „het aanbod-vraagmechanisme” moet worden. Men verwachtte dat zijn visie bepalend zou worden voor de toekomst van de economie van de C.S.S.R. Een herwaardering van de structuur van de buitenlandse handel en uiteindelijk ook van de Comecon-verplichtingen zou dan onontkoombaar zijn. De nauwe bindingen met de U.S.S.R. zouden daarbij onvermijdelijk ter discussie worden gesteld. Ruslands afhankelijkheid van de C.S.S.R. wat de voorziening met industrieproducten en de afzet van grondstoffen³ en voedingsmiddelen betreft zou gevaar kunnen gaan lopen. Zou dat mede aanleiding kunnen zijn geweest voor de inval van vorige week?

dR

² Zie „Liberman, was nun?” (I) en (II) in *ESB* van 22 november 1967 resp. 7 februari 1968.

³ De laatste tijd vonden bijv. besprekingen plaats tussen Tsjechoslowakije en Perzië over mogelijke Perzische olieleveranties voor de jaren 1970-1980 (tot 1970 heeft men zich jegens Rusland verplicht tot afname van petroleum).

Directe en indirecte opbrengstwaarde bij Van der Schroeff c.s.

Het standaardwerk *Kosten en Kostprijs* van Van der Schroeff blijft intrigeren. Het speelt een zo belangrijke rol in de Nederlandse bedrijfseconomische literatuur en tegelijkertijd in het economisch onderwijs in zijn diverse schakeringen, dat het geëigend lijkt om zich van tijd tot tijd in kritisch-opbouwende zin met enkele onderdelen bezig te houden. De auteur doet dit: trouwens zelf ook bij voortdurend en wel met een grote mate van flexibiliteit. Een en ander blijkt uit de soms radicale veranderingen die in de tekst van nieuwe drukken worden aangebracht.

In een eerdere bijdrage maakten wij enkele kritische kanttekeningen ten aanzien van de rol die de interest speelt in de kostencalculatie bij Van der Schroeff¹. Wij meenden toen tot de conclusie te moeten komen, dat zijn analyse niet in alle opzichten houdbaar was. In deze bijdrage willen wij aandacht schenken aan een ander belangrijk onderdeel uit dit boek, t.w. *de behandeling van de verhouding tussen de zogenaamde directe en indirecte opbrengstwaarde*. Een nadere bespreking van de rol van deze begrippen in de bedrijfseconomische analyse lijkt om verschillende redenen nuttig. In de eerste plaats vormen zij basisbegrippen, waarop de theoretische uitwerking van het boek gedeeltelijk steunt. In de tweede plaats worden deze begrippen overal in de Nederlandse literatuur op dezelfde manier gehanteerd door de vele leerlingen en/of navolgers van Van der Schroeff.

Het hierboven genoemde onderscheid tussen directe en indirecte opbrengstwaarde dat Van der Schroeff in navolging van Limpert maakt, heeft met name betrekking op de waardebeoordeling van produktiemiddelen. De indirecte opbrengstwaarde is dan de waardering van een produktiemiddel, afgeleid uit de opbrengst van de produkten waartoe dat produktiemiddel heeft bijgedragen. De indirecte opbrengstwaarde is dus een afgeleide waarde, hetgeen in overeenstemming is met de grondstelling dat de produktiemiddelen hun waarde ontleen aan de produkten tot de voortbrenging waarvan zij dienen. De directe opbrengstwaarde ontstaat op basis van de opbrengst bij verkoop van het produktiemiddel zelf, indien het uit het produktieproces zou worden afgestoten. Normaliter ligt, aldus Van der Schroeff, de directe opbrengstwaarde lager dan de indirecte opbrengstwaarde. Dit houdt in dat de directe opbrengstwaarde als waarderingsgrondslag eerst dan in aanmerking komt, indien de betekenis van het produktiemiddel in het produktieproces in die mate is verminderd dat de indirecte opbrengstwaarde onder de directe opbrengstwaarde komt te liggen. In dit geval is de *ruilwaarde* van het produktiemiddel groter dan de *gebruikswaarde*, hetgeen meebrengt dat het produktiemiddel moet worden verkocht. Van de beide waardeoordelen zal steeds de hoogste beslissend zijn. Men kan het bovenstaande ook

in symbolen uitdrukken. Wanneer E_1, E_2, \dots, E_n de opbrengsten in opeenvolgende jaren voorstellen die worden verkregen uit met een duurzaam produktiemiddel voortgebrachte goederen en K_1, K_2, \dots, K_n de complementaire kosten in dezelfde jaren, dan wordt de indirecte opbrengstwaarde (O_i) op een gegeven moment bepaald door het te verwachten verschil tussen complementaire kosten en opbrengsten, ofwel: $O_i = (E_1 + E_2 + \dots + E_n) - (K_1 + K_2 + \dots + K_n)$. Hierbij wordt n zodanig gekozen dat O_i maximaal is. Naarmate een produktiemiddel langer wordt gebruikt, daalt uiteraard O_i omdat K in de loop der tijd toeneemt, terwijl E afneemt. Zodra $O_i < R$ (R is restwaarde), zou afstoting van het produktiemiddel door verkoop moeten plaatsvinden.

COMMENTAAR

Het is vreemd dat deze gedachte onder het kritisch oog van talloze lezers en gebruikers nu al zeven drukken lang de tand des tijds heeft doorstaan, terwijl het gestelde toch niet direct voor de hand ligt². Wanneer men immers het door Van der Schroeff gebruikte onderscheid en de daarop gebaseerde waardebeoordeling en impliciete beleidsaanbeveling nader beziet, rijzen de nodige twijfels.

Om dit nader te illustreren is het gewenst, om enkele plausible hypothesen aan te geven ten aanzien van het gedrag van duurzame produktiemiddelen. Wat de indirecte opbrengstwaarde betreft, lijkt het plausibel om uit te gaan van de veronderstelling dat deze bij de aanvang van het gebruik van het produktiemiddel de hoogst denkbare waarde heeft. Naarmate het duurzame produktiemiddel langer wordt gebruikt, daalt de indirecte opbrengstwaarde. Deze wordt op een gegeven moment nul. Indien er geen sprake zou zijn van enige restwaarde, en er voorts geen opvolgend duurzaam produktiemiddel wordt aangeschaft (terwijl wij ook de interest verwaarlozen) dan zou dit het moment zijn om het produktieproces te staken en het duurzame produktiemiddel af te danken. Indien er wel sprake is van een restwaarde van een duurzaam produktiemiddel ligt de situatie enigszins anders. Ten aanzien van het gedrag van de restwaarde (directe opbrengstwaarde) lijkt het plausibel om van de hypothese uit te gaan dat deze evenzeer daalt, naarmate een duur-

¹ „Rente en kosten bij Van der Schroeff c.s.” in ESB van 22 maart 1967.

² Ook in een recente discussie tussen Van Muiswinkel en Van der Schroeff over de gebruikte begrippen gaat het veeleer om de praktische bruikbaarheid dan om de logische houdbaarheid. Zie *Maandblad voor accountancy en bedrijfshuishoudkunde*, juni 1968.

zaam produktiemiddel langer in gebruik is en evenzeer op een gegeven moment nihil kan worden. Wanneer nu de indirecte opbrengstwaarde sneller daalt dan de directe opbrengstwaarde doet zich de bij Van der Schroeff beschreven situatie voor dat op een gegeven moment de directe opbrengstwaarde gelijk wordt aan de indirecte opbrengstwaarde om vervolgens hoger te worden in welk geval, volgens de gedachtengang van Van der Schroeff, tot verkoop moet worden overgegaan.

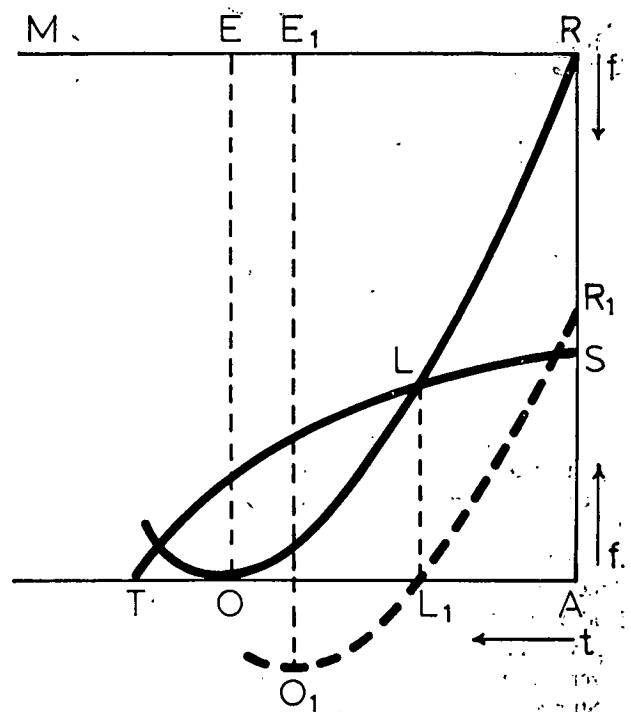
Dat deze gevolgtrekking echter niet juist is, kan men zich het duidelijkst voorstellen door eerst uit te gaan van een extreem geval. Wanneer wij als theoretisch extreem aannemen dat, nadat de directe opbrengstwaarde gelijk is geworden aan de indirecte opbrengstwaarde, de eerstgenoemde op hetzelfde niveau gehandhaafd blijft (terwijl de indirecte opbrengstwaarde verder daalt), dan zou het ondanks het feit dat de directe opbrengstwaarde boven de indirecte opbrengstwaarde ligt, toch onvoordelig zijn om tot afstoting van het duurzaam produktiemiddel over te gaan. Immers de restwaarde krijgt men toch, terwijl men de indirecte opbrengstwaarde kan incasseren door de productie voort te zetten. Men zet onder de gestelde voorwaarde de productie voort tot de indirecte opbrengstwaarde nul is geworden.

Een ander theoretisch uiterste zou hierin gelegen kunnen zijn dat, onmiddellijk nadat indirecte en directe opbrengstwaarde aan elkaar gelijk zijn geworden, de directe opbrengstwaarde nul wordt. Men staat dan voor de keus om óf wel de directe opbrengstwaarde tegen een bedrag van $f \cdot x$ te incasseren, óf wel rekening te houden met de restwaarde nul, maar eenzelfde bedrag $ad f \cdot x$ aan indirecte opbrengstwaarde te verwerven. De keuze uit de twee alternatieven is dan indifferent. Het criterium van Van der Schroeff is echter niet nodig om het moment van verkoop te bepalen.

Méer realistisch lijkt het om er vanuit te gaan, dat in de realiteit de ontwikkeling tussen beide uitersten in zal liggen. Nadat de indirecte opbrengstwaarde gelijk is geworden aan de directe opbrengstwaarde zullen beide dalen. Dit betekent dat het beste moment van verkoop dan ligt ná het kritische moment waarop directe en indirecte opbrengstwaarde aan elkaar gelijk worden, doch vóór het moment waarop de indirecte opbrengstwaarde nul wordt. Wij gaan dan impliciet uit van een ander, en naar onze mening beter criterium, dan dat van Van der Schroeff. Het komt er immers op aan dat het totaal van de met het duurzaam produktiemiddel verworven netto opbrengsten + het eventueel geïncasseerde bedrag aan residuwaarde, verkregen uit verkoop van het produktiemiddel, zo hoog mogelijk wordt. Daar waar deze som zijn maximum bereikt, is het voordelig om het produktiemiddel af te stoten door verkoop. Wanneer men het bovenstaande als uitgangspunt aanneemt verliest eigenlijk, indien wij het goed zien, de waardebeoordeling à la Van der Schroeff zijn zin en betekenis.

GRAFISCHE VOORSTELLING

Wij kunnen het bovenstaande verduidelijken met een grafiek³. In nevenstaande grafiek wordt de ontwikkeling van de tijd gemeten van A naar T. RLO geeft het verloop van de indirecte opbrengstwaarde van het produktiemiddel. Op het moment nul (in A) is deze indirecte opbrengstwaarde maximaal en in de grafiek gelijk aan RA. Na verloop van de periode AO is de indirecte opbrengstwaarde nihil geworden. Zonder restwaarde zou dit het

moment van afdanken van het produktiemiddel zijn (aangetekend zij dat wanneer men de grafiek ondersteboven houdt en langs RE de tijd afzet, de lijn RLO de „positief” gemeten” ontwikkeling van de totaal geaccumuleerde netto opbrengsten weergeeft, die in E hun maximum ter waarde van EO bereiken. Wij zullen deze lijn straks gebruiken om de bedoeling van de grafiek te verduidelijken). Er is een tweede lijn in de grafiek getekend die het verloop van de directe opbrengstwaarde weergeeft. Dit is de lijn SLT, welke weer wordt gemeten ten opzichte van de as AT. De directe opbrengstwaarde daalt in de loop der tijd van SA tot nul (in T). Na verloop van de periode AL_1 wordt de indirecte opbrengstwaarde gelijk aan de directe opbrengstwaarde (LL_1). Hierna wordt de directe opbrengstwaarde dus groter dan de indirecte opbrengstwaarde.

In de opvatting van Van der Schroeff zou men dus na AL_1 tot verkoop van het produktiemiddel moeten overgaan en zou de waarde van het produktiemiddel gelijk zijn aan de restwaarde. Wat daarvan het gevolg is kan men afleiden uit nog een derde lijn: $R_1L_1O_1$. Om in te zien wat deze lijn voorstelt kan men wederom de grafiek ondersteboven houden. Bij de totaal geaccumuleerde netto opbrengsten (RLO) kan men op ieder moment de op dat moment geldende directe opbrengstwaarde voegen (af te lezen uit de lijn SLT). De nieuwe lijn $R_1L_1O_1$, die gemeten wordt t.o.v. de RM-as (en dus een somming vormt van RLO gemeten t.o.v. de RM-as en SLT gemeten t.o.v. de AO-as), geeft dus de totaal mogelijke opbrengsten weer. Deze bereiken hun maximum op het moment RE_1 , en hebben dan een omvang E_1O_1 . Op dit moment moet tot verkoop van het produktiemiddel worden overgegaan (doch daarvóór ligt, zoals uit de grafiek blijkt, de directe opbrengstwaarde reeds boven de indirecte opbrengstwaarde). De grafiek illustreert onze conclusie dat de presentatie van Van der Schroeff niet houdbaar lijkt.

J. Wemelsfelder

³ De interest wordt daarin verwaarloosd.

De Amerikaanse investeringen in Nederland

Een reactie op het artikel van F. Stubenitsky

In zijn artikel in *ESB* van 21 augustus (blz. 771-774) levert Stubenitsky kritiek op mijn beschouwingen in *ESB* van 1 mei jl. (blz. 423-426), waarin ik heb getracht aan te tonen, dat een projectie van de gegevens met betrekking tot de Amerikaanse investeringen hier te lande tegen de Nederlandse investeringscijfers weinig zinvol is, gezien de definitieverschillen, welke bij het bepalen van de omvang dezer investeringen aan het licht komen.

Stubenitsky nu stelt, dat het mogelijk is om beide reeksen door het aanbrengen van bepaalde correcties op de Amerikaanse cijfers wél vergelijkbaar te maken. Ten aanzien van het realiteitsgehalte van de voorgestelde correcties moet ik echter ernstige twijfel uitspreken. In onderstaande punten wil ik mijn kritiek op de werkwijze van mijn opponent naar voren brengen, waarbij ik zijn indeling zal aanhouden.

a. Wij zijn het er beiden over eens, dat financiële investeringen, in verband met overname van een onderneming of deelneming in een bestaande onderneming, geen investeringen zijn in de zin van de Nederlandse investeringsstatistieken. Echter maakt Stubenitsky ten aanzien hiervan een tweetal kanttekeningen:

1. De investeringen van Amerikaanse ondernemingen in buitenlandse bedrijven zullen, naar wordt aangenomen, produktiviteitsverhogend werken. Akkoord, maar dit is een micro-economische benadering. Macro-economisch (en daar gaat het hier om) is hier geen sprake van nieuwe investeringen in het land, waarop zulke financiële transacties zijn gericht. Het totaal der investeringen in vaste activa in dit land wordt door zulk een transactie niet beïnvloed.

2. De verhouding van dergelijke financiële overname-transacties tot het totaal der buitenlandse Amerikaanse investeringen zou te verwaarlozen zijn. Met een kleine cor-

rectie zouden de reeksen derhalve globaal vergelijkbaar zijn te maken. In tabel 1 geeft Stubenitsky een opstelling, waaruit dit relatief geringe aandeel blijkt. De Amerikaanse statistiek geeft deze cijfers inzake de „net-acquisitions” (waarin „acquisitions and sales” van aandelenpakketten kennelijk zijn begrepen) slechts onderverdeeld naar enkele grote gebieden, waaronder Europa. Stubenitsky stelt nu, zonder dat nader aan te tonen, dat „what is true for Europe as a whole also holds for the Netherlands” en op grond van deze stelling neemt hij aan, dat het gemiddelde percentage voor Europa over een aantal jaren ook kan gelden voor Nederland. Dit nu is iets, wat ik ten stelligste moet ontkennen. In mijn artikel heb ik gewezen op het feit, dat in België in 1966 de investeringen op geaccumuleerde basis in de petroleumindustrie sterk waren gedaald, zodat er in feite een substantiële „desinvestering” had plaatsgevonden. Ik heb toen het vermoeden uitgesproken, dat hier sprake is geweest van een financiële transactie, nl. het afstoten van een Amerikaans belang in een olieraffinaderij. Uit tabel 9 op pag. 49 van de *Survey of current business* van september 1967 („acquisitions and sales by American companies of foreign enterprises”) blijkt echter van deze Belgische transactie niets, daar de „sales” in de in Europa gevestigde petroleumindustrie in 1966 gelijk aan nul waren. Uit dit voorbeeld blijkt voldoende, dat voor Europa als geheel dergelijke verschillen (die vooral voor een klein land relatief groot kunnen zijn) voor een zeer groot deel tegen elkaar wegvallen. Het komt mij voor, dat hiermede de basis voor het betoog van Stubenitsky is weggevalen. Eens! indien de Amerikaanse statistieken deze gegevens voor de afzonderlijke landen zouden geven, zou kunnen worden vastgesteld of zijn standpunt ook voor Nederland opgaat.

b. Ik ben het niet eens met Stubenitsky's opvatting, dat het zinvol is om investeringen van zgn. gemengde ondernemingen, waarin het Amerikaanse belang meer dan 25% bedraagt, in hun geheel als Amerikaanse investeringen aan te merken. Om dit te adstrueren, brengt mijn opponent het „control aspect” naar voren en hij betoogt, dat „in order to have control one does not need complete ownership of the equity capital”. Dit is eveneens een micro-benadering en tevens een benadering vanuit het standpunt van het kapitaalexporterende land, welke voorbij gaat aan het onderhavige probleem. Hoe de controle in feite is geregeld, is irrelevant voor de hoogte van de investeringen in een bepaald jaar. In ieder geval leidt deze handelwijze tot een substantiële stijging van het bedrag der Amerikaanse investeringen, waardoor het beeld wordt scheef getrokken. Dat het hier om een belangrijke zaak gaat, bewijst wel het feit dat van de totale Amerikaanse vestigingen hier te lande na 1945 per 15 augustus jl. 235 ondernemingen

(I.M.)

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

Agrarisch allerlei

Ruim een jaar geleden, om precies te zijn op blz. 767 van *ESB* van 2 augustus 1967, werd gerefereerd aan een belangrijke studie, welke op het Landbouw-Economisch Instituut in voorbereiding was. In de afgelopen maanden is nu een tweetal publikaties verschenen, dat de weerslag vormt van deze studie, welke was gericht op de ontwikkelingen, die in Nederland in de periode tot 1975 zijn te verwachten met betrekking tot produktie, binnenlands verbruik, import en export van een aantal belangrijke landbouwprodukten. In eerste instantie werd het onderzoek verricht in opdracht van het Amerikaanse Ministerie van Landbouw. Daarom ook werd het uitvoerig verslag van het onderzoek in het Engels gepubliceerd, een lijvig en indrukwekkend boekwerk met veel tabellen, grafieken en berekeningen¹.

Hanteerbaarder en veel plezieriger uitgevoerd is de Nederlandstalige publikatie, welke onlangs eveneens bij het Landbouw-Economisch Instituut verscheen², en welke is te beschouwen als een uitvoerige samenvatting van het oorspronkelijke Engelse rapport. Centraal in deze uitgave staan de uitkomsten van de prognose en de betekenis, welke aan die uitkomsten moet worden toegekend. Meer dan menig ander wetenschappelijk instituut bewijst het LEI met deze verantwoorde popularisering van een „zwaar” rapport een duidelijk begrip te hebben voor de eisen, welke zowel een juiste voorlichting ten behoeve van het Nederlandse (agrarische) publiek als goede public relations aan de wetenschap stellen.

Een soortgelijke studie als de eerstgenoemde, maar dan gericht op de Belgische landbouw, kwam enige maanden geleden tot stand op het Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek van de Universitaire Faculteiten St.-Ignatius te Antwerpen³. Het

is het resultaat van een onder leiding van Prof. Dr. P.-H. Virenque uitgevoerd onderzoek.

Een vierde agrarische publikatie vraagt tot slot nog de aandacht. Het is een door het Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie uitgegeven studie van Dr. Sie Kwat Soen⁴. Deze heeft tot doel een analyse te geven van de Indonesische overheidsmaatregelen tot verbetering van de penibele agrarische positie waarin dit land allengs is komen te verkeren en welke gekenmerkt wordt door: een voortdurende stijging van de behoefte aan voedselimport (vooral rijst), de dalende betekenis van de uitvoer van andere landbouwprodukten (een ernstige zaak voor een land in welks exportpakket van oudsher landbouwprodukten een relatief zeer groot aandeel hebben) en tenslotte de druk op het landbouwareaal ten gevolge van de steeds groter wordende bevolkingsdichtheid op Java. In zijn conclusies acht de schrijver het o.a. van vitaal belang dat de produktiviteit van de bevolkingslandbouw wordt opgevoerd. Hij acht het echter irrealistisch te verwachten dat in Indonesië de economische (en dus ook de landbouwkundige) ontwikkeling gemakkelijk en vlug te verwezenlijken is.

dR

¹ Supply and demand, imports and exports of selected agricultural products in the Netherlands. Forecast for 1970 and 1975. Den Haag 1967, 336 blz.

² Vraag en aanbod, import en export van landbouwprodukten in Nederland. Prognose voor 1970 en 1975. Den Haag 1968, 95 blz., f. 6.

³ Long-term development of supply and demand for agricultural products in Belgium 1970-1975. Antwerpen 1967, 259 blz. + bijlagen.

⁴ Prospects for agricultural development in Indonesia. With special reference to Java. Wageningen 1968, 185 blz., f. 32,50.

zuivere dochters waren en 123 deelnemingen en/of samenwerkingen. Zolang het U.S. Department of Commerce over de investeringen in gemengde ondernemingen en over het Amerikaanse aandeel daarin geen nadere gegevens verstrekt, is dit vraagstuk onoplosbaar.

c. 1. Stubenitsky opponeert tegen mijn opvatting, dat vestigingen van Amerikaanse industriële bedrijven in het buitenland die zich uitsluitend bezighouden met handelsactiviteiten, in de Amerikaanse statistieken als industriële vestigingen worden aangemerkt. Ik heb hier uiteraard uitsluitend bedoeld speciale vestigingen in het buitenland voor de afzet van eigen produkten. Deze behoren dus tot de verkooporganisaties van zulke bedrijven. Het zou onlogisch zijn, deze vestigingen onder het hoofd „trade” te brengen. Die kolom is mijns inziens gereserveerd voor vestigingen van Amerikaanse groot- en kleinhandels-ondernemingen. Ik moet overigens toegeven, dat dit punt lastig is na te gaan. Het boek *U.S. Business Investments*

in Foreign Countries is op dit punt niet al te duidelijk (zie o.a. blz. 78: „Classification by Industry”).

2. Op één punt moet ik mijn opponent gelijk geven. „Consulting and engineering services” vallen inderdaad niet onder de industriële investeringen, maar onder de restgroep „other”.

Conclusie. Uit het voorgaande blijkt, dat ik mijn standpunt moet handhaven dat de Amerikaanse investeringscijfers in „property, plant and equipment” te hoog zijn en dat het onmogelijk is om aan de hand daarvan de juiste omvang van de Amerikaanse investeringen hier te lande, gemeten aan de Nederlandse definities, te bepalen. De percentages, waartoe Stubenitsky komt, zijn m.i. veel te hoog. Wellicht zou een halvering ervan meer de realiteit benaderen, maar dit is een schatting die uit de bekende economische duim komt.

Dr. F. W. Botzen

Hoe ordelijk is „ordelijk”?

Het ordelijkheidsbegrip in het rapport „Ordelijk economisch verkeer”*

„ORDELIJKHEID” EN „BETAMELIJKHEID”

In het rapport van de Commissie Ordelijk Economisch Verkeer (O.E.V.) blijft het begrip „ordelijkheid” enigszins vaag. Leyendekkers heeft betoogd (*De Naamlooze Venootschap*, februari 1964) dat men gedragingen in de concurrentie kan toetsen aan algemene gezichtspunten van betamelijkheid, die zich laten afleiden uit de publieke moraal, maar dat zoiets t.a.v. de ordelijkheid ondenkbaar is. Volgens hem kunnen gedragingen alleen onordelijk zijn, indien en doordat zij in strijd zijn met *concrete voorschriften*, die gegeven zijn ter bevordering van een gang van zaken in het economisch proces, welke de overheid wenselijk acht.

Helemaal zonder grond is deze kritiek van Leyendekkers niet, getuige de moeilijkheden welke de Commissie O.E.V. bij het omlijnen van het begrip „ordelijk economisch verkeer” heeft ondervonden. Ik geloof echter dat het begrip betamelijkheid, toegepast op het economisch handelen, niet zo onproblematisch is als L. stelt en dat aan de andere kant het begrip ordelijkheid inderdaad wel problematisch is, maar daarom nog niet waardeloos is.

L. vermeldt het beroemde Cohen-Lindenbaum-arrest van 31 januari 1919 en dit betrof inderdaad een geval, waarin het oordeel dat onbetamelijk gehandeld werd een grote mate van evidentie bezat. Maar het betrof hier een geval (een ondernemer bemachtigt vertrouwelijke bedrijfsgegevens van een concurrent door omkoping van een werknemer van die concurrent) waarvan de economische karakteristieken van weinig belang waren voor de toetsing aan de betamelijkheidsnorm. Immers het is evenzeer onbetamelijk en onrechtmatig te achten door omkoping van het dienstmeisje van zijn buurman vertrouwelijke inlichtingen over de huiselijke omstandigheden van die buurman te bemachtigen. Het Cohen-Lindenbaum-arrest is dus inderdaad nauwelijks meer dan een toepassing van wat L. noemt „de algemene moraal”.

Maar er zijn ook andere gevallen, waarin het helemaal niet zo eenvoudig is uit te maken wat de betamelijkheid gebiedt of verbiedt en waarin het oordeel van de rechter niet het karakter heeft van toepassing van een evident beginsel van de algemene moraal, maar waarin veeleer sprake is van onderlinge afweging van uiteenlopende, maar ieder op zich in zekere mate valabele belangen, bij welke afweging ook gezichtspunten van economisch effect en economische wenselijkheid een zekere rol kunnen spelen. Ik zou hier willen noemen de gevallen van nabootsing van niet door octrooirechten enz. beschermde producten (Hyster Karry Krane-arrest) en de gevallen van concurrentie op basis van gebruikmaking van contractbreuk (Kolynosituatie). Ik geloof dan ook, dat in veel van de jurisprudentie betreffende de betamelijkheid of behoorlijkheid in de mededinging, oordelen over de effecten van gedragingen voor een wenselijk geacht patroon van economisch handelen meespelen.

Nog in een ander opzicht zijn de categorieën van „betamelijkheid” en van „ordelijkheid” met elkaar verweven. De Commissie O.E.V. heeft geconstateerd, dat de handhaving van betamelijkheidsnormen, welke de jurisprudentie op basis van art. 1401 B.W. ontwikkeld heeft, ook de ordelijkheid van het economisch verkeer dient en heeft anderzijds gereleveerd dat, indien men voorschriften overtreedt die in het belang van de ordelijkheid van het economisch proces gegeven zijn en men aldus anderen een concurrentie aandoet die zonder de overtreding niet mogelijk zou zijn, men tegenover de betrokken concurrenten onbetamelijk en onrechtmatig handelt.

Ik geloof dat het voorgaande reeds aannemelijk maakt, dat de begrippen „betamelijkheid” en „ordelijkheid” niet als geheel van elkaar losstaand gezien moeten worden en dat bij de formulering en toepassing van normen betreffende het economisch gedrag meestal op een of andere wijze beide categorieën een rol spelen.

Blijft toch nog de vraag hoe het komt dat de ordelijkheids-categorie in vergelijking met de categorie van de betamelijkheid zo moeilijk te omlijnen lijkt. Om te trachten duidelijk te maken waarmee die ongrijpbaarheid samenhangt zou ik een voorbeeld willen geven uit een heel andere sfeer. Als men zó parkeert dat men een andere blokkeert, handelt men tegenover die ander onbetamelijk. Dit is thans zo, maar het was ook al zo toen er nog maar heel weinig auto's waren.

Hoe moet men nu de handelwijze beoordelen van de automobilist, die in een straat, waar kennelijk veel behoefte is aan parkeerruimte, zijn wagen zo parkeert dat hij onnodig veel ruimte in beslag neemt? Hij handelt niet onbetamelijk in de zin dat hij een aanwijsbare andere weggebruiker benadeelt en misschien benadeelt hij in concreto wel niemand, omdat er toevallig op die dag minder drukte is in de betrokken straat. Maar niettemin handelt onze automobilist anders dan hij zich zou dienen te gedragen; hij handelt in strijd met het beginsel dat men, daar waar normaliter een grote behoefte bestaat aan parkeerruimte, niet meer ruimte moet gebruiken dan men zelf strikt nodig heeft. Onze automobilist handelt onordelijk en dat niet, althans niet in de eerste plaats, omdat door zijn gedrag een bepaalde andere automobilist misschien geen parkeerplaats vindt, maar op de eerste plaats omdat zijn gedrag voor anderen licht als legitimatie voor soortgelijk gedrag werkt en daarmee het gevaar oproept van een meer algemeen gedragspatroon, dat voor de gemeenschap van de autorijders — en voor ieder lid van die gemeenschap — nadelig uitwerkt.

Opgemerkt zij dat deze automobilist, hoewel zijn gedrag in de gegeven omstandigheden diskwalificatie verdient —

* Deze opmerkingen zijn een uitwerking van de door mij op de Economistendag te Rotterdam in juni jl. in discussie gebrachte gedachten.

„onordelijk” is — anders dan de eerste automobilist niets op zichzelf onbetamelijks heeft gedaan: in een omgeving waar ruimschoots voldoende parkeerruimte is, is er niets tegen als men meer ruimte in beslag neemt dan men strikt nodig heeft.

Toegevende dat deze vergelijking, zoals alle vergelijkingen, wel in bepaalde opzichten mank zal gaan, geloof ik toch dat het voorbeeld geschikt is om bepaalde aspecten van de „ordelijkheidscategorie” te belichten en ook om te verklaren waarom in economie die categorie — in vergelijking met de betamelijkheidscategorie — het wat ongrijpbare karakter heeft waarvan al sprake was.

Als men spreekt over de „ordelijkheid” van gedragingen dan beschouwt men die gedragingen niet vanuit het gezichtspunt van hun effect op de situatie van bepaalde anderen, die als individu door die gedragingen geraakt worden, maar vanuit het gezichtspunt van de invloed van die gedragingen op het gedragspatroon binnen een groep en daarmee vanuit de betekenis van dat gedragspatroon voor de belangen van die groep. Die toetsing nu van individuele gedragingen op hun effect voor het gedragspatroon binnen een groep, en daarmee voor het collectieve belang van die groep, en daarmee weer voor hun aanvaardbaarheid vanuit een groeps-ethos, levert geen essentiële moeilijkheden op, als ofwel de in het geding zijnde belangen door technische factoren evident zijn — zoals het geval is bij parkeerprobleem — ofwel de groep door specifieke maatschappelijke activiteiten en door een daarop gebaseerde organisatorische bundeling in staat is een consensus over het groepsbelang en over een daarop afgestemd gedrag van de leden te ontwikkelen en daaraan in de vorm van statuten, reglementen, ereregelen en dergelijke gestalte te geven.

Hierbij zij opgemerkt, dat juist binnen die groeperingen, die hetzij door het bijzondere karakter van hun activiteiten (advocaten, accountants, artsen), hetzij door een krachtige organisatorische ontwikkeling als groep gemarkeerd naar voren treden (bouwbedrijf, grafische bedrijven), naast het maken en handhaven van concrete voorschriften en regelingen de toetsing van het gedrag van de leden van de groep aan zeer algemeen geformuleerde normen een belangrijke rol speelt (de toetsing van het gedrag van beoefenaren van vrije beroepen aan overeenstemming met „de eer van de stand” van die beroepen, de Erecode voor het bouwbedrijf, e.d.). Opgemerkt zij verder dat bij deze handhaving van groepsnormen door groepsorganen het betamelijkheidsaspect (de bescherming van individuele bedrijfsgenoten tegen handelingen die hun belangen op onaanvaardbare wijze aantasten) en het ordelijkheidsaspect (de bescherming van de beroeps- of bedrijfsgemeenschap tegen handelingen die de belangen van die gemeenschap aantasten) zozeer in elkaar overlopen, dat een verschil tussen die aspecten nauwelijks lijkt ervaren te worden.

„ORDELIJKHEID”: MOEILIK IN DE PRAKTIJK HANTEERBAAR

Als wij onze aandacht weer richten op de vraag of het begrip „ordelijkheid” zinvol aldus gebezigd kan worden, dat men het projecteert op het economische leven als geheel, dan ben ik op grond van het voorgaande geneigd die vraag genuanceerd te beantwoorden: in beginsel kan dat begrip inderdaad zinvol gebezigd worden, maar men moet in het oog houden dat die zin meer ligt in het analytische dan in het praktische vlak.

Het is nl. zo, dat de voorwaarden vrijwel geheel ontbreken om aan het begrip praktische betekenis te geven

voor de rechtsvorming en rechtstoepassing in het economische leven als geheel op een wijze en met een effect, vergelijkbaar met de rechtsvorming en rechtstoepassing binnen beroeps- of bedrijfsgemeenschappen waarover ik hiervoor sprak. Immers, er is geen sprake van een grote mate van zakelijke evidentie van de eisen, welke een maatschappelijk economisch bevredigende functionering van de concurrentieprocessen stelt m.b.t. de gedragingen van hen die aan die processen deelnemen; er is evenmin sprake van een groeps-ethos en van een daarmee corresponderende organisatorische samenhang binnen het bedrijfsleven, op basis waarvan het ontstaan van een consensus inzake de leefregels betreffende de concurrentieverhoudingen binnen afzienbare tijd denkbaar zou zijn.

Gezien deze omstandigheden vraag ik mij af, of de voorstellen van de Commissie O.E.V. niet uitgaan van een wat te optimistische voorstelling omtrent de mogelijkheid om in de casusposities, die in het schets-ontwerp zijn aangeduid, op zakelijk overtuigende gronden tot optreden (of niet-optreden) te beslissen. In samenhang hiermee vraag ik mij tevens af, of die voorstellen de rol van de wetgever in formele zin niet te zeer inperken, door die rol in wezen te beperken tot legitimatie van optreden ad hoc van een rechterlijke instantie en van regelgevend optreden van het administratief gezag. Het dilemma, waarvoor men bij de geschetste situatie m.b.t. het ordelijk economisch verkeer staat, is m.i. het volgende: enerzijds is onvermijdelijk een materieel regelstellend optreden van de wetgever in formele zin m.b.t. die vraagstukken, waarvan de oplossing een politieke keuze tussen alternatieve oplossingen vereist en waaromtrent in het bedrijfsleven nu eenmaal een consensus niet te bereiden valt. Anderzijds maakt echter de aard van de materie het nodig — gezien de ervaringen met bijv. de Wet Beperking Cadeaustelsel — aan de regelstelling door de wetgever een element van flexibiliteit op het punt van de normtoepassing en normontwikkeling toe te voegen.

Een oplossing van dit dilemma zou wellicht in deze zin beproefd kunnen worden, dat men wettelijke regelingen zoals genoemde wet aldus concipieert, dat zij niet langer enkel verboden gedragingen van geoorloofde gedragingen afbakenen, maar daartussen a.h.w. een bufferzone creëren waar ruimte zou bestaan voor een optreden ad hoc en door middel van voorschriften van algemene strekking, zoals dat de Commissie O.E.V. voor ogen staat. In deze gedachten-gang zou een wet op het cadeaustelsel niet meer, zoals de bestaande wet, zich ertoe beperken de cesuur tussen verboden en geoorloofde cadeaupraktijken aan te geven; de wet zou bepaalde praktijken als in ieder geval verboden en strafbaar en bepaalde praktijken als in ieder geval geoorloofd kwalificeren, maar zo dat er ook een derde categorie van praktijken zou overblijven waarvan de toepassing d.m.v. maatregelen ad hoc of voorschriften van het administratief gezag aan beperkingen onderworpen zou kunnen worden. Uiteraard kan men een dergelijke driedeling ook terugbrengen tot een tweedeling tussen absoluut verboden en nader normeerbare praktijken, of tussen in ieder geval geoorloofde en nader normeerbare praktijken.

CONSUMENTENBELANGEN EN ORDELIJK ECONOMISCH VERKEER

De relatie tussen ordelijk economisch verkeer en consumentenbelangen vereist nog een enkele opmerking. Neemt men het begrip ordelijk economisch verkeer in ruime zin, zodat ook de materie van de Warenwet en de Winkelsluitingswet eronder valt, dan kan men vaststellen dat consumenten-

belangen altijd mede een rol spelen, maar op nogal verschillende wijze en in uiteenlopende mate.

Bij de Warenwet staat de bescherming van het consumentenbelang voorop en is de ordening van de concurrentieverhoudingen een nevenprodukt. Bij de Cadeauwet en de Uitverkopenwet staat de ordening van de concurrentieverhoudingen realiter voorop, maar de consumentenaspecten zijn wel een duidelijk meebepalende factor; bepaalde praktijken worden geweerd, mede omdat zij de doorzichtigheid van de markt verstoren of de afnemers misleiden of verwarren. Bij de Winkelsluiting spelen de consumentenbelangen een in hoofdzaak negatief begrenzend rol; met het voorschrijven van winkelsluiting moet niet zover dienen te worden gegaan dat de consumentenbelangen benadeeld zouden worden.

Uitgaande van de hier gemaakte onderscheidingen ben ik nu geneigd bij de bepaling van het terrein van het ordelijk economisch verkeer in strikte zin de eerste categorie (Warenwet) en de derde (winkelsluiting) te elimineren. Als liggende op het terrein van het O.E.V. zou ik veeleer willen beschouwen regelingen, die primair bepaald zijn door een streven naar ordening van de concurrentieverhoudingen, maar waarvan aard en inhoud in positieve zin mede-bepaald zijn door consumentenbelangen. Anders gezegd: als regelingen ter bevordering van het ordelijk economisch verkeer zijn te beschouwen die regelingen, ten aanzien waarvan belangen van het bedrijfsleven en consumentenbelangen niet alleen tot een synthese of (minder ambitieus) tot een aanvaardbaar compromis samengebracht worden (dit moet natuurlijk gebeuren bij alle regelingen, waarbij belangen van verschillende orde in het geding zijn), maar in positieve zin samenlopen.

Opgemerkt zij, dat de Commissie zich bij de formulering van haar schets van een wetsontwerp niet aanwijsbaar door de aangegeven gedachte heeft laten leiden, maar dat de voorstellen in die schets wel alle merkwaardig goed in die gedachte passen. Theoretisch bestaat er tussen de ordelijkheidsgedachte, toegepast op het economisch verkeer en de consumentenbelangen niet een relatie die zou maken dat de voorgestelde beperking zich logisch opdringt, maar als men het begrip ordelijk economisch verkeer als basisbegrip voor wetgevende maatregelen gaat hanteren, zijn er aan die beperking m.i. wel tamelijk sprekende voorbeelden verbonden. Door het terrein op de aangegeven wijze in te perken neemt men nl. de indruk weg dat voorstellen tot het creëren van regelingen of bevoegdheden willekeurige grepen uit een „Uferlos” gebied zouden betekenen. Men brengt, door reliëf te geven aan het consumentenaspect, in het begrip „ordelijk economisch verkeer” een bij-de-tijds-element, dat misschien geschikt is om aan dat begrip de wat onprettige connotatie te ontnemen van een onder fraaie termen bedekt streven naar afscherming van bestaande structuren tegen nieuwe ontwikkelingen.

W. L. Snijders

DE DOUANE-UNIE

Op 1 juli 1968, 0.00 uur, kwam tussen de zes landen van de Europese Economische Gemeenschap een douane-unie tot stand, anderhalf jaar eerder dan het Verdrag van Rome als uiterste termijn voorschrijft.

In de meeste commentaren op deze gebeurtenis werd — meer nog dan op de vreugde over het bereikte — de klemtoon gelegd op datgene wat nog niet verwezenlijkt is. Want, zoals Arnaud Marc-Lipianski in „L'échéance du 1er juillet”, *L'europe en formation* (no. 99, juni 1968) terecht stelt, de douane-unie betekent geen eindpunt, doch slechts het begin van een nieuwe fase in de economische eenwording van Europa. Gedurende deze nieuwe fase zal nog veel gedaan moeten worden om de douane-unie goed te doen functioneren, met name op het gebied van de economische politiek. Zo zullen de belastingen en de douanewetgevingen moeten worden geharmoniseerd. Op het gebied van het vervoer, de energievoorziening, de buitenlandse handel en de concurrentie zal een gemeenschappelijke politiek moeten worden gevoerd. Meer coördinatie zal moeten plaatsvinden in het conjunctuur- en monetaire beleid. De programmering op langere termijn zal met elkaar in overeenstemming moeten worden gebracht, enz.

Bij ontstentenis hiervan kunnen de verschillen in nationale economische politiek tussen de Zes het op 1 juli bereikte volledig uithollen. Toepasselijk is daarom de titel van het commentaar van Yann de L'Ecotais en Philippe Lemaitre in *Agenor* (no. 6, 1968), „Le marché commun reste à faire”. Behalve op de reeds eerder genoemde punten wordt in dit artikel vooral de aandacht gevestigd op de belangrijke vermindering der invoerrechten in Frankrijk en Italië. Immers op 1 juli zijn de laatste invoerrechten tussen de Zes weggevalen, terwijl tevens de laatste aanpassing aan het gemeenschappelijk buitentarief (lager dan het Franse en Italiaanse buitenrecht) plaatsvond. Tegelijkertijd werden de eerste twee stadia van verlaging van het gemeenschappelijk buitenrecht als gevolg van de Kennedy-Ronde van kracht.

Betaling van invoerrechten — nu nog uitsluitend geheven op importen van buiten de EEG — kan worden opgeschort, althans tijdelijk, door de goederen in een douane-entrepot te doen opslaan. De hierop betrekking

(I.M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

Europa-bladwijzer no. 47

Samengesteld door de Europa-Instituten van de
Rijksuniversiteit te Leiden en de Universiteit van Amsterdam

hebbende wetgevingen der zes EEG-landen vertonen zekere verschillen, welke geëlimineerd moeten worden om concurrentievervalsingen te voorkomen. Volgens *De Nederlandse Onderneming* (23 februari 1968) voldoet de Nederlandse wetgeving in dit opzicht meer dan de desbetreffende douanewetgevingen van onze Euromarkt-partners.

Een probleem dat hiermee nauw verband houdt is dat van de douanerechten, geheven op goederen welke in enigerlei vorm na verloop van tijd weer geëxporteerd worden. In sommige landen, waaronder Nederland, wordt dan het bij de import geheven recht gerestitueerd. In de andere EEG-landen bestaan andere regelingen. Om de hieruit voortspuitende moeilijkheden te voorkomen heeft de Europese Commissie een harmonisatie op dit terrein aan de orde gesteld. Drs. P. Pappenheim bepleit in „Invoerrechten en het actieve veredelingsverkeer in de EEG” in *De Economist* (no. 1, 1968) voor de gehele EEG een overgang naar het Nederlandse systeem. Indien hiertoe namelijk niet zou worden overgegaan, vreest de heer Pappenheim dat slechts weinig restitutie zal worden verleend, hetgeen op korte termijn een ongunstige invloed op de bedrijvigheid en de werkgelegenheid zal hebben en op langere termijn de economische structuur van de EEG zal verzwakken.

LANDBOUW EN BELASTINGEN: EEN SUCCES

Behalve bij de verwezenlijking van de douane-unie is succes geboekt op het terrein van de landbouwpolitiek en bij de belastingharmonisatie.

Een kritisch overzicht over ontstaan, werking, voordelen en feilen van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, die in hoofdzaak rond 1 juli jl. in werking trad, geven enkele artikelen in *Agenor*, no. 4, 1967. Steeds meer komt hierin de noodzaak van een krachtiger structuurbeleid naar voren, terwijl thans het marktbeleid nog de meeste nadruk ontvangt. Het grootste bezwaar dat tegen de huidige structuurpolitiek kan worden ingebracht is volgens *De Nederlandse Onderneming* (23 februari 1968) dat een basis-filosofie ontbreekt, bijv. omtrent de opvoering van de produktie, de zelfvoorzieningsgraad, de afvloeiing van personen uit de landbouw en de samenhang van deze factoren met het overige economisch leven.

In de *Revue du Marché Commun* (no. 111, april 1968) wordt onder de veelzeggende titel „L'Europe agricole entre-t-elle dans l'impasse?” nader ingegaan op een van de grootste problemen van de landbouwpolitiek, nl. de overschotten, zoals die m.n. voor zuivelprodukten bestaan. De verschillende voorstellen ter vermindering van het boteroverschot — zoals verkoop tegen gereduceerde prijs, verlaging van de richtprijs voor melk, de margarine-

belasting enz. — passeren de revue. Ook René Zallider besteedt in *Agenor* (no. 6, 1968) aandacht aan dit probleem. Deze auteur pleit voor een „besturing” van de produktie, teneinde de verschillende doelstellingen van het landbouwbeleid zo goed mogelijk te verwezenlijken.

Aan „De harmonisatie van de belastingen in de Euromarkt” wijdt J. C. Jansen een artikel in *Nieuw Europa* (april 1968), het maandblad van de Europese Beweging in Nederland. Het verst gevorderd is de harmonisatie van de omzetbelasting, waartoe de Raad in 1967 heeft besloten. Een eerste gevolg van dit besluit is dat per 1 januari 1969 de BTW in Nederland wordt ingevoerd. In een later stadium zullen de Zes een gemeenschappelijk tarief bepalen. De invoering van de BTW heeft uiteraard belangrijke consequenties voor het bedrijfsleven, zodat *De Nederlandse Onderneming* regelmatig aan deze kwestie aandacht schenkt. Speciaal met betrekking tot de overgangsregeling (teruggave van omzetbelasting op per 1 januari 1969 aanwezige voorraden; voor bedrijfsmiddelen een vermindering van de investeringsaftrek en geen volledige aftrek van de voordruk tot 1972) is enige ongerustheid ontstaan. De Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden vreest blijkens *De Nederlandse Onderneming* van 26 januari 1968 een sterke verhoging van de belastingopbrengst, een opwaartse druk op het prijspeil en een verslechtering van de Nederlandse concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland. Daarom pleit ze voor gehele of gedeeltelijke restitutie van de omzetbelasting op de per 1 januari 1969 aanwezige bedrijfsmiddelen. De Kamer deelde deze opvatting echter niet en heeft de regeringsvoorstellen op 6 juni jl. aanvaard.

In Duitsland is het BTW-stelsel reeds vanaf 1 januari van dit jaar in werking. Mr. M. van der Heijde vergelijkt in „EEG-omzetbelastingheffing over de toegevoegde waarde”, *Landbouw-wereldnieuws* (15 mei 1968), het Duitse met het Nederlandse systeem. De verschillen blijken niet groot te zijn. Speciale aandacht wordt besteed aan de toepassing van de BTW op de landbouwsector, waarbij wordt geconstateerd dat het Duitse systeem een aanzienlijke indirecte subsidie aan de Duitse boer kan bevatten. Ook Adrien Ries schrijft over „L'application de la taxe sur la valeur ajoutée à l'agriculture de la CEE” (*Revue du Marché Commun*, no. 116, maart 1968). Om een door kruising van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek te voorkomen, heeft de Commissie het voorstel gedaan om vanaf 1 januari 1970 een gemeenschappelijk tarief van omzetbelasting op landbouwprodukten te heffen, gelijk aan de helft van het gemiddelde van de in de zes landen toegepaste BTW-tarieven. Als dit voorstel zou worden aanvaard, zou de zo moeilijke landbouwsector weer eens voorop lopen in het integratieproces.

VERVOER EN ENERGIE: GEEN RESULTATEN

Ondanks jarenlange onderhandelingen is men er nog niet in geslaagd uitvoering te geven aan de verplichting om in het kader van de EEG een gemeenschappelijk vervoerbeleid tot stand te brengen¹. Eind 1967 leek een kans op succes aanwezig, toen de Ministerraad besloot vóór 1 juli 1968 een eerste reeks van maatregelen op het gebied van het vervoer te treffen. Dit voornemen werd doorkruist door de tenuitvoerlegging van het Duitse Leber-plan. De standpunten die de verschillende nationale ministers en de Europese Commissie hiertegenover hebben ingenomen worden summier weergegeven in „Het gemeenschappelijk vervoerbeleid in de schaduw van het Leber-plan” in: *Euromarkt-nieuws* (juni 1968). Onder de titel „Wat wil Leber eigenlijk” (*Nieuw Europa*, mei 1968) gaat oudstaatssecretaris Ir. S. A. Posthumus nader in op de wel en niet publiek gemaakte motieven voor het Leber-plan. Bijzonder ernstig acht de auteur de eenzijdig-nationale poging de positie van de Noordduitse zeehavens Hamburg en Bremen te verbeteren ten koste van de Benelux-havens. Overigens heeft de heer Posthumus niet slechts kritiek op de heer Leber; herhaaldelijk toont hij waardering voor de positieve aspecten van diens plannen en spreekt hij als zijn overtuiging uit dat Leber wel degelijk en bewust een Europese ontwikkeling wenst.

Ook het nationale energiebeleid van de Zes vertoont nog belangrijke verschillen, bijv. in de fiscale lasten op olieproducten en in het handelspolitieke regime bij import van olie en kolen. In 1966 heeft de Commissie in een eerste memorandum haar inzichten omtrent het te voeren beleid in de koolwaterstoffen-sector uiteengezet. Uit het artikel „Esquisse d'une politique pétrolière de la Communauté” van André Sauwens in de *Revue du Marché Commun* (april 1968, no. 111) blijkt dat het Comité van Permanente Vertegenwoordigers akkoord gaat met de belangrijkste hierin neergelegde standpunten. O.a. wordt aandacht geschonken aan het aanhouden van minimum olievoorraden en het wegnemen van belemmeringen voor het vrij verkeer van aardolieproducten als gevolg van overheidsingrijpen (bijv. het Franse olie-importsysteem). Van grote betekenis is ook de kwestie van de „communautaire ondernemingen”, oliemaatschappijen, gevestigd in de Gemeenschap, die een zekere bescherming vragen tegen de concurrentie van de internationale maatschappijen. Een der kernproblemen is de definitie van het begrip „communautaire maatschappij”. Het Comité van Permanente Vertegenwoordigers stelt een definitie voor, die de Europese vestigingen van de internationals (ook Shell en BP) uitsluit. Het is begrijpelijk — aldus *Euromarkt-nieuws* (juni 1968) over deze „communautaire oliemaatschappijen” — dat Nederland zich tegenover al deze protectionistische plannen (het landbouwbeleid kost al genoeg!) zeer gereserveerd opstelt.

Steun wordt door de Europese Commissie ook bepleit ten behoeve van de nucleaire industrie in de Gemeenschap, aldus een „mededeling” van de Commissie aan de Ministerraad, waarvan de inhoud in *De Nederlandse Onderneming* (19 april 1968) wordt weergegeven. Gewezen wordt o.a. op de moeilijkheden rond het programma voor Euratom, de achterstand ten opzichte van de Verenigde Staten en de noodzaak van verdere concentratie en samenwerking binnen de nucleaire industrie. Enige deining is in Nederland ontstaan tengevolge van vragen in de Tweede Kamer over het ultra-centrifugeproject. Op de betekenis van dit procédé voor de verrijking van uranium in vergelijking

met andere methoden wordt in *Nieuw Europa* (januari 1968) nader ingegaan. Vooralsnog is door de Ministerraad geen definitieve keuze uit de beschikbare of in ontwikkeling zijnde procédés gedaan. A. de Kool somt in een later nummer van *Nieuw Europa* (mei 1968) allerhande voordelen van de „Ultracentrifuge” op, waaronder de lage kosten en de onafhankelijkheid in de splijtstofvoorziening. Hij vraagt zich echter af of de Ministerraad haar keuze kan opschorten tot het Nederlandse project in een voldoende gevorderd stadium is. Met name Frankrijk dringt namelijk sterk aan op een beslissing, en wel ten gunste van haar gasdiffusiesysteem dat wordt toegepast in de fabriek te Pierrelatte. In *De Nederlandse Onderneming* (3 mei 1968) wordt er met een zekere trots op gewezen dat tot de ontwikkeling van het Nederlandse systeem — met zijn veel lagere exploitatiekosten — vele Nederlandse vindingen hebben bijgedragen. Gezien het belang voor de werkgelegenheid en de Nederlandse industrie wordt aangedrongen op snelle voortgang met dit project.

TECHNOLOGIE, ONDERNEMINGSGROOTTE EN MARKTOMVANG: HETE HANGIJZERS

In mei van dit jaar heeft de Europese Commissie een nieuwe „mededeling” aan de Raad gezonden inzake de technologische samenwerking. De inhoud wordt in *De Nederlandse Onderneming* van 14 juni 1968 samengevat. De Commissie wil het gesprek op technologisch terrein weer op gang brengen, omdat de lid-staten binnenkort voor belangrijke beslissingen worden geplaatst. Dit betreft o.a. het gebruik van communicatiesatellieten, het meerjarenprogramma voor Euratom, de Europese luchtbus, de Informatiek (programma voor computerontwikkeling) en het Europese ruimtevaartprogramma. Op dit laatste terrein verloopt de Europese samenwerking — geconcretiseerd in ESRO en ELDO — weinig bevredigend. Ongeveer gelijktijdig met de lancering van de eerste Westeuropese satelliet, liet Italië weten geen nieuwe kredieten voor de ontwikkeling van nieuwe satellieten beschikbaar te stellen, terwijl Engeland aankondigde na 1971 niet meer aan het Europese lanceringsprogramma mee te werken. Evenals J. J. Servan-Schreiber schrijft Francis Gerard in „Pour une communauté spatiale européenne” (*L'Europe en formation*, juni 1968) de onbevredigende resultaten van de Europese ruimtevaartorganisaties toe aan hun intergouvernementele structuur. Hij pleit daarom voor een werkelijke integratie op dit terrein. Men kan zich echter afvragen of het bouwen van Europese raketten en Europese satellieten wel enige zin heeft, zoals A. de Kool doet in „Europese Ruimtevaart”, *Nieuw Europa* (februari 1968). Ten aanzien van de satellietbouw meent hij dat hierdoor inderdaad een belangrijke bijdrage tot de wetenschappelijke en technische kennis geleverd kan worden, hetgeen voor de raketbouw veel onduidelijker is. Van groot belang evenwel acht deze auteur de zorgvuldigheid en de mentale instelling die door het werken aan ruimtevaartprojecten wordt verkregen.

Regelmatig wordt benadrukt dat voor een grotere Europese technologische inspanning grotere Europese ondernemingen noodzakelijk zijn en dat daarom de ondernemingsconcentratie actief bevorderd dient te worden. Op 26, 27 en 28 oktober 1967 is te Parijs over deze problematiek een colloquium georganiseerd, waarvan het verslag

¹ Deze bladwijzer werd geschreven vóór de Vergadering der Vervoerministers van 19 juli 1968.

— onder de titel „Cooperations, concentrations, fusions d'entreprises dans la CEE” — is verschenen als bijzonder nummer van de *Revue du Marché Commun*. (januari/februari 1968, no. 109). Hierin herhaalt André Marchal nogmaals de bekende argumenten voor grotere Europese bedrijfseenheden en wijst op de in samenhang hiermee opgetreden accentverschuiving in de hantering van de EEG-mededingingsbepalingen. Jacques Houssiaux komt op grond van een vergelijking van de neo-klassieke en de „behavioristische” opvattingen tot de conclusie dat aan de ondernemingsconcentratie bepaalde grenzen gesteld zijn, zowel door factoren van binnen als van buiten de onderneming. Binnen de EEG dient daarom in het kader van een gemeenschappelijk industriebeleid, het regionale beleid en de mededingingspolitiek een optimale mate van concentratie te worden nagestreefd. De houding van het Nederlandse bedrijfsleven ten opzichte van vestigingen in het buitenland is onderzocht door het Europa-Instituut te Leiden, waarvan verslag gedaan wordt door H. W. de Jong en M. Alkema. Het blijkt dat in het algemeen de voorkeur gegeven wordt aan eigen vestigingen in een andere lid-staat, boven een bepaalde vorm van samenwerking met een buitenlandse onderneming. Afgezien van fiscale en „nationalistische” problemen, ziet het bedrijfsleven weinig belemmeringen voor samenwerking tussen ondernemingen binnen de Gemeenschappelijke Markt. Dat deze conclusie mogelijk niet geldt voor alle EEG-landen blijkt uit een referaat van William Garcin, die negen belemmeringen voor samenwerking, samengaan of fusie opsomt, waaraan hij zeer veel betekenis toekent. Deze mening wordt bevestigd door de ervaringen van de Agfa-Gevaert-samenwerking, waarvan Bertrand Motte verslag doet.

Fiscale beletselen blijken uiterst belangrijk te zijn. Deze krijgen dan ook uitvoerig aandacht, o.a. van F. Neumark, Joseph Kaufman en Gérard Hutchings. Prof. Pierre-Henri-Teitgen noemt in zijn slotwoord deze hindernissen zelfs in het algemeen onoverkomelijk.

De technologische samenwerking houdt tenslotte ook verband met de geografische uitbreiding van de Europese Gemeenschap. Met name de toetreding van het Verenigd Koninkrijk wordt vaak aan de technologie gekoppeld. Zo betoogt Anthony Wedgwood Benn — Engels minister van Technologie — in *Nieuw Europa* (januari 1968) dat voor een snelle technologische ontwikkeling een grote markt noodzakelijk is. Het Verenigd Koninkrijk heeft daarnaast een belangrijke inbreng op dit gebied te leveren. De relatie tussen de EEG en Engeland heeft echter meer aspecten dan technologische, zoals genoegzaam bekend is. Een aantal van deze aspecten vindt men behandeld in *L'Europe en formation* (februari 1968) dat nog eens een bijzonder nummer aan de toetredingsproblematiek heeft gewijd.

Mededelingen

OPLEIDINGEN STUDIECENTRUM VOOR ADMINISTRATIEVE AUTOMATISERING

Bij het Nederlands Studiecentrum voor Administratieve Automatisering en Bestuurlijke Informatieverwerking verscheen een dezer dagen de brochure *Opleidingen 1968-1969*. Zoals de naam reeds aangeeft, bevat deze 51 pagina's tellende brochure een overzicht van de opleidingen welke het studiecentrum in het nieuwe cursusjaar verzorgt. Het aantal der opleidingen neemt steeds toe; het zijn er nu ruim vijftien. Zij variëren van een Oriëntatiecursus Beroepskeuze tot een serie van zeven verschillende opleidingen A.M.B.I. (Automatisering en Mechanisering van de Bestuurlijke Informatieverwerking).

Inlichtingen over de opleidingen zijn (liefst schriftelijk) te verkrijgen bij het Studiecentrum Automatisering, Stadhouderskade 6, Amsterdam, tel. (020) 18 79 33.

CURSUS STATISTISCH ANALIST 1968-1969

De N.V. v/h Nederlandse Stichting voor Statistiek verzorgt ook het komend cursusjaar weer een (nieuwe, geheel herziene) opleiding voor Statistisch Assistent (eerste jaar van de opleiding), Statistisch Analist (tweede jaar), resp. Statisticus (derde en laatste jaar). Na ieder jaar studie wordt een examen afgenomen.

Inlichtingen over de cursus, welke in oktober weer gaat beginnen, bij de N.V. v/h Nederlandse Stichting voor Statistiek, Bankplein 1A, 's-Gravenhage, tel. (070) 51 26 61.

ECONOMISCHE ASPECTEN OOST-WEST VERHOUDING

In het kader van driedaagse compactcursussen organiseert het Oost-West Instituut een cursus „De economische aspecten van de Oost-West verhouding”. Deze zal van 14 tot en met 16 oktober 1968 worden gehouden. De onderwerpen die hierbij ter sprake zullen komen zijn:

- Staatsbestel en relatie tot de economie in de USSR;
 - De Comecon en de EEG;
 - De Oost-West handel;
 - Groeien de economische stelsels van Oost en West naar elkaar toe?
 - Oost Europa: een nieuwe markt?
 - De nieuwste economische politiek in de Sovjet-Unie.
- Nadere inlichtingen: Oost-West Instituut, Van Stolkweg 10, 's-Gravenhage, tel. (070) 54.27.03.

(I.M.)

AMERIKAANSE STUDIEBEURZEN EN FULBRIGHT-REISTOELAGEN 1969-1970

In samenwerking met de United States Educational Foundation verleent het Nederland-Amerika Instituut bemiddeling voor het verkrijgen van *Studiebeurzen* en/of *Fulbright-Reistoelagen* voor een jaar studie in de Verenigde Staten voor Nederlanders, die hun studie aan een universiteit of andere instelling van hoger onderwijs vóór hun vertrek naar de Verenigde Staten voltooid zullen hebben.

De *studiebeurzen* worden beschikbaar gesteld door Amerikaanse universiteiten en andere beurzen-vergevende instanties, deels in samenwerking met het Institute of International Education te New York, deels door rechtstreeks contact. Volledige beurzen omvatten collegelid, kosten van onderhoud en wonen. Gewoonlijk is voor

boeken en zakgeld een aanvullend bedrag, variërend van \$ 200 tot \$ 600 nodig. Daarnaast zijn er onvolledige beurzen, die bestaan uit vrijstelling van collegegeld, hetgeen een bedrag van \$ 700 tot \$ 2100 kan betekenen en soms een gedeeltelijke toelage. Voor studie in de economie en „business administration” worden doorgaans enkele beurzen door het Amerikaanse bedrijfsleven beschikbaar gesteld.

Vereisten zijn: 1. Nederlandse nationaliteit; 2. Zéér goede studieprestaties; 3. Goede kennis van de Engelse taal; 4. Goede gezondheid; 5. Leeftijdsgrens 30 jaar; 6. Welomschreven studieplan; 7. De verplichting na de studieperiode naar Nederland terug te keren. De voorkeur gaat uit naar jonge studenten, die hun doctoraal-studie vóór hun vertrek naar Amerika voltooid hebben.

In combinatie met de studiebeurzen kan ook een zgn. *Fulbright-reistoelage* beschikbaar worden gesteld, en wel

Eén van onze relaties, een in Amsterdam gevestigde grote administratieve instelling met 1400 man personeel, zoekt een

chef van de afdeling organisatie

die zal worden belast met de leiding en de verdere uitbouw van deze afdeling en die in teamverband met andere deskundigen de mogelijkheden van verdergaande automatisering zal moeten onderzoeken en aan de uitvoering hiervan zal moeten meewerken.

Voor deze functie wordt contact gezocht met kandidaten van ca 35 à 40 jaar, liefst van academisch niveau en met meerjarige ervaring in een soortgelijke functie of in een medewerkersfunctie bij een organisatiebureau. Zij dienen te beschikken over kennis en ervaring met betrekking tot:

- het ontwikkelen en hanteren van beheersingsmiddelen o.a. ten bate van de kostenbewaking
- het toepassen van analysetechnieken
- de administratieve automatisering
- het toepassen van andere moderne hulpmiddelen.

Voor deze gevarieerde en goed gehonoreerde functie zijn leidinggevende kwaliteiten en met name het vermogen om denkbeelden op anderen over te brengen onontbeerlijk.

Geïnteresseerden kunnen voor inlichtingen contact opnemen met drs. B.G.M. Oude Brunink (tel. 020-736666) van het Raadgevend Efficiency Bureau Bosboom en Hegener N.V., Joh. Vermeerstraat 20, Amsterdam-Z. Deze is namens de directie gemachtigd om inlichtingen te verstrekken.

Slechts van serieuze gegadigden zullen na hun toestemming gegevens aan de directie ter kennis worden gebracht.

Eigenhandig geschreven brieven, liefst onder bijvoeging van een pasfoto, met vermelding van personalia, opleiding en ervaring kunnen worden gezonden aan drs. B.G.M. Oude Brunink van bovengenoemd bureau, onder nummer C/238/4.

BOSBOOM EN HEGENER

door de U.S. Educational Foundation in the Netherlands. Deze omvat de reiskosten heen en terug van de plaats van inwoning tot de plaats van bestemming. Hiervoor kunnen ook in aanmerking komen degenen, die zelfstandig een beurs of assistentschap hebben verkregen. Immers, het is ook mogelijk rechtstreeks bij Amerikaanse universiteiten te solliciteren. Een reistoelage alleen kan men, indien men pas september 1969 zijn studie zou aanvangen, na 1 november 1968 nog tot 31 maart 1969 aanvragen bij de United States Educational Foundation, Bezuidenhout 18, Den Haag.

Zij, die aan bovengenoemde eisen voldoen en voor een beurs en/of reistoelage in aanmerking wensen te komen, dienen zo spoedig mogelijk en uiterlijk 15 oktober 1968 onder opgave van leeftijd, studievak en afgelegde examens, formulieren en nadere bijzonderheden aan te vragen bij het NEDERLAND-AMERIKA INSTITUUT, Museumplein 4, Amsterdam, tel. (020) 72 22 80.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

De GEMEENTELIJKE SOCIALE DIENST
vraagt voor zo spoedig mogelijk een

BEDRIJFSECONOMISCH MEDEWERKER

voor de LEIDING VAN 10 GEMEENTELIJKE
VERPLEEG- EN VERZORGINGSTEHUIZEN
met een totale capaciteit van \pm 1100 bedden.

De te benoemen functionaris zal over leiding-
gevende en organisatorische capaciteiten
moeten beschikken.

Hij zal in staat moeten zijn beslissingen op
beleidsniveau voor te bereiden, o.m. ten aan-
zien van het kostenvraagstuk, het verzor-
gingspeil en de personeelsaangelegenheden.

Gedacht wordt aan een energieke persoon-
lijkheid met bedrijfseconomische ervaring.
Academische vorming op dit gebied strekt
tot aanbeveling.

Afhankelijk van opleiding en ervaring kan
een salaris worden geboden tot maximaal
f 2.457,- per maand.

AOW-premie komt voor rekening van de
gemeente.

Vakantieverlof: 24 dagen per jaar.

Vakantietoelage: 6 % van het jaarsalaris.

Een psychologisch onderzoek zal deel uit-
maken van de selectieprocedure.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties,
met vermelding van volledige personalia en van
de naam van dit blad, binnē 14 dagen ONDER No.
R 252 te zenden aan de Directeur van het Ge-
meentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening,
Burg. de Monchypein 10, 's-Gravenhage.

N.V. PHILIPS-DUPHAR

Pharmaceutisch-Chemische Industrie

PERSPECTIEF-RIJKE KANS OP EEN BOEIENDE BEDRIJFSECONOMISCH / ADMINISTRATIEVE LOOPBAAN

In onze dynamische, internationale
onderneming kunnen jonge mensen met
SPD, MO-Boekhouden of gevorderde
NIVRA-studie een mooie carrière maken.
Vooral als zij ook nog enige jaren
praktijkervaring hebben opgedaan.

De interne opleidings-faciliteiten, alsmede
het moderne promotiebeleid garanderen,
dat Uw capaciteiten volledig tot ontplooiing
kunnen komen.

Het werkerterrein, dat geheel in het teken staat
van de tempoversnellende geautomatiseerde
informatieverwerking, omvat niet alleen
budgettering, bedrijfssignalering en
consolidatie, maar ook investerings-
problematiek, internationale
bedrijfsvergelijking, organisatie en efficiency.

Uitzending naar het buitenland behoort tot
de reële mogelijkheden.

U kunt ons telefonisch (020-731226,
toestel 241) benaderen voor een nader
onderhoud.
N.V. Philips-Duphar, Apollolaan 151 te
Amsterdam.

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening

t.b.v. de afdeling Algemeen Secretariaat
van de Rijksplanologische Dienst te
's-Gravenhage

wetenschappelijk medewerk(st)er

die o.m. zal worden belast met:
voorbereiden van adviezen aan de Rijks-
planologische Commissie en aan de leiding
van het Departement;
algemene secretariaats- en voorlichtings-
werkzaamheden.

Gevraagd: b.v.k. doctoraal examen Ned.
Recht of Economie; redactionele- en
bestuurlijke ervaring; leeftijd 25-35 jaar.
Salaris max. f 2108,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer
8-4595/0936 zenden aan Bureau Personeelsvoorziening
en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst,
Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor rijksrekening. De salarissen zijn exclusief
6% vakantie-uitkering

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De gang van zaken op de geldmarkt is sinds het midden van de maand wat moeilijk te volgen. Zoals op deze plaats reeds eerder uiteengezet, was de markt in de eerste helft van augustus krap gebleven, mede door flinke afnamen van schatkistpapier. De symptomen hiervan waren de flinke debetstand van de banken bij de Nederlandsche Bank en de hoge callgeldnotering. Vrij abrupt werd deze laatste op de 15e van $4\frac{3}{4}\%$ tot 3% verlaagd, doch deze verlaging werd in de twee volgende dagen, ondanks de verruimende tendenties in de markt, onmiddellijk gevolgd door stijgingen tot 4% op de 19e. En dat hoewel op laatstgenoemde dag de Agent zelfs, vrij onverwacht overigens, de afgifte van alle schatkistpapier staakte. Ook deze verhogingen bleken eendagsvliegen, die in de twee daarna komende dagen werden gevolgd door verlagingen tot $2\frac{1}{2}\%$. Daarmede bleek men echter weer te ver naar beneden te zijn doorgesloten, want na een tussenpoos van één dag bleek een verhoging tot 3% noodzakelijk. Een verklaring van dit heen en weer geschuif is niet gemakkelijk te vinden.

Evenmin duidelijk is de reden van het staken van de afgifte van schatkistpapier door de Agent. Zo ruim zit de schatkist nu ook weer niet in haar middelen: op de weekstaat van 19 augustus bedroeg het saldo f. 270 mln., terwijl aan het einde van de maand de betaling van de Interim-regeling Ziektekosten Ambtenaren een kleine f. 150 mln. zal vergen, en rente en aflossing op staatsschuld en vervallend schatkistpapier op 1 september nog eens ruim f. 160 mln. De staat kan echter rekenen op verdere belastinginkomsten en bovendien staan nog de extra faciliteiten bij de Nederlandsche Bank ter beschikking.

KAPITAALMARKT

Uit de onlangs gepubliceerde nationale rekeningen voor 1967 blijkt, dat vorig jaar de besparingen van gezinshuishoudingen via levensverzekeringmaatschappijen en pensioenfondsen, de overige besparingen van gezinshuishoudingen, de besparingen van bedrijven en de overheidsbesparingen elk nagenoeg een kwart van de totale nationale besparingen ad f. 14,5 mrd. voor hun rekening hebben genomen. De stijgingspercentages in deze vier categorieën liepen echter met resp. 13, 5, 22 en 24 nogal uiteen. Cijfers

(I.M.)

onroerend goed

- beheer
- beoordeling van bouwplannen
- controle op uitvoering
- advies bij koop en bouw

MAATSCHAPPIJ VOOR
KAPITAALGOEDEREN N.V.

Keizersgracht 634-Amsterdam-C. Telefoon 020-23 71 33

voor 1968 ontbreken nog, doch — te oordelen aan de productiecijfers der gezamenlijke levensverzekeringmaatschappijen — lijkt het niet onaannemelijk, dat de via levensverzekeringmaatschappijen lopende besparingen ook dit jaar weer een belangrijke bijdrage zullen leveren, waarbij opnieuw van een flinke stijging sprake zal zijn. De binnenlandse productie van nieuwe levensverzekeringen steeg in het eerste halfjaar 1968 met ca. 20% van f. 5,7 mrd. tot f. 6,9 mrd. Van deze stijging kwam ca. $\frac{2}{3}$ voor rekening van de verzekeringen die periodieke uitkeringen bieden (pensioenen en renteverzekeringen, gekapitaliseerd door vermenigvuldiging met 10) en $\frac{1}{3}$ voor rekening van de kapitaalverzekeringen, die in uitkeringen ineens voorzien. De productie in deze beide categorieën steeg met resp. 26% en 15% tot resp. f. 3,77 mrd. en f. 2,97 mrd.; die van volksverzekeringen bleef zich rond de f. 200 mln. bewegen.

De uitgifte van de $6\frac{3}{4}\%$ 25-jarige obligatielening Bank voor Nederlandsche Gemeenten, waarop op 21 augustus de inschrijving à 99 $\frac{3}{4}$ openstond, is een flink succes gebleken en bij de toewijzing zullen aanzienlijke reducties moeten worden toegepast. De mate van overtekening is niet bekend gemaakt. Dit is trouwens ook van minder betekenis dan de werkelijke vraag, en uit het feit dat terstond een nieuwe, even grote lening (f. 100 mln.) werd aangekondigd op dezelfde voorwaarden als de vorige, mag worden afgeleid, dat deze werkelijke vraag het bedrag van de eerste lening wel flink zal hebben overtroffen. Daarop wijst ook de eerste, onofficiële, koers van de eerste lening: 100 $\frac{1}{4}$.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1953 = 100)	29 dec. 1967	H. & L. 1968	16 aug. 1968	23 aug. 1968
Algemeen	374	426 — 359	423	424
Internationale concerns	514	624 — 495	618	615
Industrie	357	383 — 341	375	379
Scheepvaart	109	113 — 102	111	113
Banken en verzekering	185	205 — 179	202	205
Handel enz.	168	175 — 160	173	175

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen ¹			
Kon. Petroleum	f. 155,60	f. 181,20	f. 182
Philips	f. 127,40	f. 143,50	f. 142,90
Unilever, cert.	f. 108,40	f. 134,25	f. 133,90
Zout-Organon	f. 160	f. 174,80	f. 175,80
Hoogovens, n.r.c.	f. 125,40	f. 116,90	f. 116,80
A.K.U.	f. 66	f. 90,55	f. 89,10
AMRO-Bank	f. 47,20	f. 56	f. 58
Nat. Nederlanden	619	676	689 $\frac{1}{2}$
K.L.M.	f. 276	f. 184,50	f. 184
Robeco	f. 228,40	f. 247	f. 248,90

New York			
Dow Jones Industrials	905	924-825	886 · 892
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties ²	6,27	6,54	6,52
Aandelen: internationaal ³ ..	4,0	3,7 ²	3,7 ²
lokale ³	4,2	4,1 ³	4,1 ³
Disconto driemaands schatkist- papier	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{7}{16}$	4 $\frac{7}{16}$ -4 $\frac{1}{2}$

¹ Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

² Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

³ 28-juni.

Dr. R. L. Boissevain

GEMEENTE LEIDEN

Het College van Burgemeester en Wethouders nodigt gegadigden uit tot solliciteren naar de kortelings ingestelde functie van

ECONOOM

die zal worden belast met de leiding van de nieuw ingestelde secretarie-afdeling voor economische zaken, sociografie en statistiek.

In deze secretarie-afdeling zullen de reeds bestaande bureaus sociografie en statistiek als zodanig worden geïncorporeerd.

Naast de coördinerende leiding van genoemde secretarie-afdeling omvat de functie van de te benoemen econoom meer in het bijzonder:

- a. economisch onderzoek en daaruit voortvloeiende beleidsadvisering;
- b. het leggen en onderhouden van contacten met de verschillende sectoren van het bedrijfsleven;
- c. het rapporteren en adviseren inzake de vraagstukken, welke in de relatie bedrijfsleven-overheid worden onderkend;
- d. het coördineren binnen het gemeentelijk apparaat van de behandeling van die vraagstukken.

Voor benoeming komt slechts in aanmerking degene, die aan hoge, op de functie gerichte eisen voldoet, blijkende niet alleen uit een volledige academische vorming als econoom, maar ook uit het bezit van representatieve en contactuele eigenschappen. Tevens zal hij het vermogen moeten bezitten een goed inzicht te ontwikkelen in de verhoudingen tussen overheid en bedrijfsleven. Ervaring op dit terrein zal tot aanbeveling strekken.

Het salaris, waaraan voor deze belangrijke beleidsfunctie wordt gedacht, is in overeenstemming met het niveau en zal overigens, afhankelijk van algemene geschiktheid en ervaring, nader worden bepaald.

Sollicitanten dienen bereid te zijn zich aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Zij, die belangstelling hebben voor deze functie en die menen aan de hiervoor gestelde eisen te voldoen, kunnen hun sollicitatie, eigenhandig geschreven dan wel vergezeld van een proeve van hun handschrift, inzenden aan Burgemeester en Wethouders van Leiden binnen veertien dagen na verschijning van dit blad.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage nodigen gegadigden uit te solliciteren naar de functie van

ORGANISATIE- EN EFFICIENCY-DESKUNDIGE

De taak van deze zelfstandige medewerker van de bedrijfseconomisch adviseur zal bestaan uit:

- het instellen van organisatie- en efficiency-onderzoeken bij de onderscheiden diensttakken en afdelingen van het Gemeentelijk apparaat;
- het rapporteren omtrent de bevindingen;
- het doen van voorstellen inzake verbetering van de organisatie en verhoging van de efficiency;
- het zo nodig behulpzaam zijn bij het invoeren van de te treffen maatregelen.

Gezocht wordt een organisatorisch geschoolde kracht van academisch niveau met actieve belangstelling en liefst veelzijdige ervaring.

Dynamiek, inventiviteit, contactuele kwaliteiten en bekwaamheid in het rapporteren zijn onmisbare vereisten.

Leeftijd tot circa 40 jaar.

Afhankelijk van opleiding en ervaring zal het basis-salaris voorlopig maximaal op een niveau van rond f 30.000,— kunnen liggen.

Daarbij komen de aantrekkelijke secundaire arbeidsvoorwaarden van de overheid (welvaartsvaste pensioenvoorziening, vakantietoelage, kindertoelage, geen inhouding AOW-premie, vergoeding voor gebruik eigen auto, tegemoetkoming verplaatsingskosten).

Een psychologisch onderzoek zal deel uitmaken van de selectieprocedure.

Geïnteresseerden kunnen voor nadere inlichtingen contact opnemen met de bedrijfseconomisch adviseur, de heer A. Vos (tel. 070-62.41.21, toestel 273).

Eigenhandig geschreven sollicitaties ONDER No. R 248 met vermelding van volledige personalia en van de naam van dit blad te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Burgemeester de Monchyplein 10, 's-Gravenhage.

**Kennen uw kennissen
„E.-S.B.” al?**

VRAAG EENS PROEFNUMMERS AAN

SMIT NIJMEGEN

ELECTROTECHNISCHE FABRIEKEN N.V.

is een concern dat een zevental fabricage-afdelingen omvat met vestigingen in verschillende delen van het land. Het productie-programma omvat o.a. transformatoren en hoogspanningsschakelmateriaal voor de electriciteitsvoorziening, electromotoren, industrie-ovens en producten voor het electrisch booglassen.

De personeelsbezetting bedraagt ca. 3400.

Bij deze onderneming vacceert momenteel de functie van

STAFFUNCTIONARIS COMMERCIEËLE ZAKEN

De aan te stellen functionaris zal direct worden geplaatst onder de commerciële directeur waarbij zijn taak zal bestaan uit het verlenen van medewerking bij:

- de algemene commerciële beleidsbepaling
- de coördinatie verkoopactiviteiten
- de uitbouw commerciële organisatie in binnen- en buitenland
- de marktverkenning
- de behandeling van commerciële contracten
- financieringsvraagstukken de verkoop betreffende.

Onze gedachten gaan bij voorkeur uit naar een bedrijfseconoom met uitgesproken commerciële belangstelling en ervaring, bij voorkeur in een industrieel bedrijf. Goede beheersing van de moderne talen is vereist.

Geboden wordt een veelzijdige en zelfstandige positie met ruime ontplooiingsmogelijkheden.

Leeftijd tot circa 45 jaar.

Candidaten dienen bereid te zijn zo nodig aan een psychologisch onderzoek deel te nemen.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven met vermelding van personalia, opleiding en loopbaan worden gaarne ingewacht bij het hoofd van de centrale personeelsdienst van bovengenoemde onderneming, Groenestraat 336, Nijmegen.

Een strikt vertrouwelijke behandeling wordt gegarandeerd.

SMIT NIJMEGEN ELECTROTECHNISCHE FABRIEKEN N.V.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. E.-S.B. - Postbus 42 - Schiedam

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

Ten behoeve van het

SECRETARIAAT VAN DE RAAD VOOR DE GEMEENTEFINANCIËN

worden kandidaten opgeroepen voor de volgende functies :

A - EERSTE MEDEWERKER BIJ HET SECRETARIAAT

Tot de aan deze functie verbonden werkzaamheden behoren het deelnemen aan en het leiden van research op het gebied van de gemeentelijke uitgaven, haar plaats in de volkshuishouding en haar toekomstige ontwikkeling, en het voorbereiden van de door de Raad uit te brengen adviezen omtrent bestaande of in het leven te roepen uitkeringen aan de gemeenten en omtrent andere onderwerpen op het terrein van de gemeentefinanciën en van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten.

Kandidaten voor deze functie — bij voorkeur doctorandi in de economie — dienen studie gemaakt te hebben van de overheidsfinanciën en bekendheid te hebben met staats- en administratief recht en financiële administratie.

B - EEN MEDEWERKER BIJ HET SECRETARIAAT

die meer speciaal zal worden belast met de op het secretariaat voorkomende werkzaamheden van administratief-rechtelijke aard.

Voor deze functie wordt gedacht aan een jong jurist of aan een andere kracht met belangstelling voor juridische aangelegenheden en kennis van staats- en administratief recht.

★

Voor beide functies is een goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid vereist. Ervaring op het gebied van de gemeentefinanciën strekt tot aanbeveling.

★

Aanstelling in dienst van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten zal, afhankelijk van ontwikkeling, ervaring en leeftijd, plaats kunnen vinden op een salaris dat, exclusief de tweede verhoging 1968 van 1,5 procent, voor functie A maximaal f 2425,— en voor functie B maximaal f 1338,— per maand bedraagt.

Vakantietoelage 6 procent.

A.O.W.-premie voor rekening van de Vereniging.

De I.Z.A.-regeling is van toepassing.

Pensioenvoorziening als die van overheidsambtenaren.

Bij de selectie zal eventueel een psychologisch onderzoek worden verlangd.

Sollicitaties binnen 14 dagen in te zenden bij de directie van de Vereniging, Paleisstraat 5 te 's-Gravenhage. Voor nadere inlichtingen kan contact worden opgenomen met de secretaris van de Raad voor de Gemeentefinanciën, telefoon (070) 62 45 51, toestel 216.

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Bedrijfsadviseurs

Organisatiestructuur Recruitering

Een onzer relaties is een belangrijke, zeer snel expanderende in het zuiden des lands gevestigde verzekerings maatschappij. In opdracht van de Directie zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

JONG ECONOOM

Dit bedrijf met een premie-inkomen van vele tientallen miljoenen guldens wordt modern geleid en georganiseerd. Het past in dit kader o.m. grote aandacht aan de budgettering te besteden met de opzet waarvan de gezochte functionaris in eerste instantie wordt belast. De budgetbewaking valt eveneens onder zijn verantwoordelijkheid. Hierna zal blijken of hij beantwoordt aan de verwachting een belangrijke post te kunnen bezetten die dan vacant is.

Gedacht wordt aan een econoom tot \pm 32 jaar, die tijdens zijn studie en/of praktijkervaring blijk heeft gegeven van belangstelling voor en kennis van de financiële en administratieve problematiek van de onderneming.

Deze challenging job, die uitdrukkelijk verdere perspectieven biedt, wordt goed gesalarieerd. De overige voorzieningen zijn uitstekend.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer Drs. J. R. Pinkster, Bureau van de Kieft N.V., Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel.: 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

N.V. SLAVENBURG'S BANK
Rotterdam

Met ingang van 3 september 1968
ook gevestigd te

OSS

Walstraat 42-44

tel. (04120) 49 47-49 48

GROTE BOUWONDERNEMING

met werken op het gebied van
woning- en utiliteitsbouw in het ge-
hele land, zoekt een

CONTROLLER

De snelle groei van het bedrijf en van de geëntameerde projecten maakt steeds meer het belang zichtbaar van een goede kostenanalyse en -bewaking, en tevens van een snelle signalering van kostengegevens op alle niveaus in de onderneming. Reeds nu wordt veel aandacht besteed aan de automatisering van de informatieverwerking met name op het gebied van begrotingen, planningen en kostenontwikkelingen. Het ligt in de bedoeling in de komende jaren hiermee in snel tempo voort te gaan, waarbij vooral de informering van enerzijds directie, anderzijds bedrijfs- en projectleiding veel aandacht zullen vragen. Voor deze uitbouw van doelstellingen en systematiek van de administratie zal de controller rechtstreeks verantwoordelijk zijn tegenover de directie. Hij krijgt daarbij de leiding over het gehele administratieve apparaat. Voor deze functie, die ook wat de werkkraft betreft hoge eisen zal stellen, wordt gedacht aan een econoom met ruime administratieve ervaring, dan wel iemand van gelijkwaardig niveau (bijvoorbeeld N.I.V.R.A.-accountant). Leeftijd bij voorkeur 35-40 jaar.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven met informatie over opleiding, praktijk en leeftijd en vergezeld van een recente pasfoto voor 9 september a.s. aan het bureau van dit blad onder nummer ESB 35-1

INTERACADEMIALE OPLEIDING ORGANISATIEKUNDE

Inschrijving

*voor de twaalfde c.q. dertiende tweejarige cursus,
aanvangende in
januari 1969*

De opleiding is in beginsel bedoeld voor hen, die het doctoraal examen in de economische, psychologische of sociologische wetenschappen dan wel het ingenieursexamen aan een technische of landbouw-hogeschool met gunstig gevolg hebben afgelegd.

Anderen, wier opleiding en ervaring zodanige waarborgen bieden, dat verwacht mag worden dat zij de cursus met vrucht kunnen volgen, kunnen eveneens tot de opleiding worden toegelaten. Gegadigden moeten ten minste twee jaren in de praktijk werkzaam zijn geweest. Schriftelijke aanmeldingen worden uiterlijk ultimo oktober 1968 ingewacht bij de rector, Kruisplein 1, (Postbus 299), te Rotterdam. Tel.: 010-122416.

Het onderwijs zal gemiddeld twee en een halve dag per twee weken in beslag nemen. Een uitvoerige brochure kan aan bovenvermeld adres worden aangevraagd.

De opleiding gaat uit van de Rijksuniversiteit te Groningen, de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit te Amsterdam, de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam, de Katholieke Hogeschool te Tilburg en de Technische Hogescholen te Delft, Eindhoven en Enschede, met medewerking van een aantal organisatie-adviseurs.

De Stichting
ECONOMISCH-TECHNOLOGISCH INSTITUUT VOOR UTRECHT
heeft plaats voor een

JONG ECONOOM

die, deel uitmakend van een team van academici, na een inwerkperiode belast zal worden met het zelfstandig uitvoeren van onderzoek op vooral sociaal-economisch terrein.

Redactionele vaardigheid en belangstelling voor sociale economie zijn vereist; enige ervaring strekt tot aanbeveling.

Aanstelling zal geschieden in de rang van adjunct-econoom.

(Salaris nader overeen te komen.)

Rechtspositieregeling analoog aan die van het personeel van de provincie.

★

Sollicitaties te richten aan de directie van het Instituut, Pieterskerkhof 17 te Utrecht, onder vermelding van „Econoom”.

MODERNE LEVENSV VERZEKERING

automatische
groei van het
verzekerde bedrag
door **unieke**
winstdeling...

tussentijdse
verhoging van uw
verzekering door
optiesysteem
onafhankelijk van
gezondheids-
toestand...

zonder genees-
kundig onderzoek
terstond en
blijvend verzekerd
door inzending
van **certificaat**

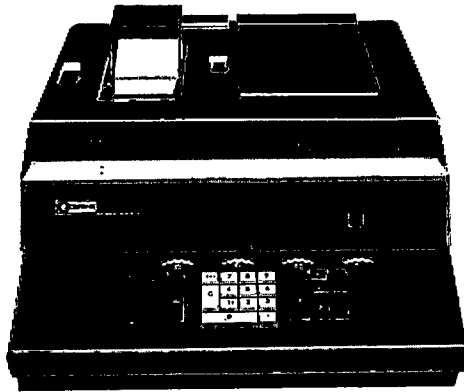
**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

DE HOLLANDSCHE SOCIETEIT MAAKT DEEL UIT VAN DELTA VERZEKERINGSGROEP N.V.

ADDO

MEANS BUSINESS

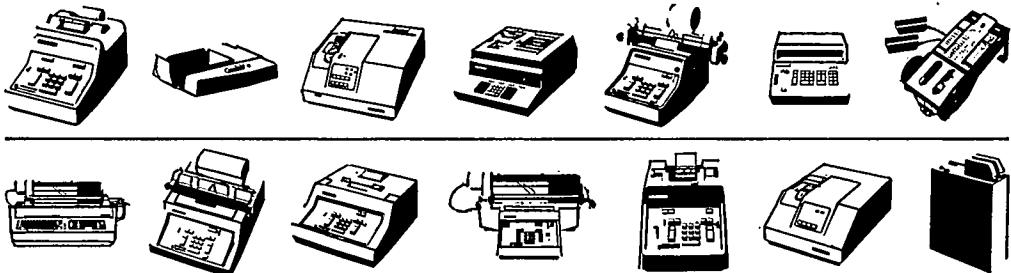

De ADDO-Sabatronic is een elektronisch wonder. En hij rekt niet alleen elektronisch - hij schrijft ook. Mechanisch natuurlijk. Feilloos. Practisch tijdloos.

Als een mechanische rekenmachine U niet meer bij kan houden, denk dan aan een nieuwe elektronische ADDO: de Sabatronic. Of aan een niet-schrijvende elektronische rekenmachine. Die heeft ADDO ook. Eigenlijk vanzelfsprekend.

Uitvoerige documentatie wordt U op aanvraag ONMIDDELIJK toegezonden. Wij stellen ons immers ten doel, U zo efficiënt en economisch mogelijk zaken te laten doen. En U weet: Tijd is geld. Vandaar.

30
YEARS
OF
SERVICE
TO
BUSINESS

ADDO NEDERLAND NV Koningin Emmakade 193 Den Haag telefoon 070 657823

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

f 100.000.000.— 6³/₄ pCt. 25-jarige Obligaties 1968
(Tweede lening)

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregisterinschrijvingen, groot tenminste nominaal f 100.000.—, worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

DINSDAG 3 SEPTEMBER 1968

van des voormiddags 9 tot des namiddags 3 uur

TOT DE KOERS VAN 99³/₄ pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en 's-Hertogenbosch, voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

Amsterdam-Rotterdam Bank N.V.

Algemene Bank Nederland N.V.

Lippmann, Rosenthal & Co. N.V.

Mees & Hope

H. Oyens & Zonen N.V.

Pierson, Heldring & Pierson

Theodoor Gilissen N.V.

Hollandsche Bank-Unie N.V.

Nederlandsche Credietbank N.V.

Nederlandsche Middenstandsbank N.V.

F. van Lanschot

N.V. Slavenburg's Bank

alsmede **ten kantore der Vennootschap**

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 26 augustus 1968.

Dooreenleverbaarheid met de obligaties van de bij het prospectus d.d. 13 augustus 1968 geëmitteerde 6³/₄ % obligatielening 1968 zal worden aangevraagd.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 26 augustus 1968.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

***Haak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!